

عید الفطر
بہاری
حضرت

درست نویسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مهدی (علیه السلام)

در

سنت نبوی (صلی الله علیه وآله وسلم)

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (علیه السلام)

مهدی (علیه السلام) در سنت نبوی (صلی الله علیه و آله وسلم) / گردآورنده بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام. — تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، ۱۳۷۹. ۷۲ ص.

ISBN 964-350-926-5: ۲۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا .

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. محمد بن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. -
الف. بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (ع).

۲۹۷/۹۵۹

BP۵۱/۳۵/م۸۵۴

۷۹-۱۱۱۰۸م

کتابخانه ملی ایران

نام کتاب: مهدی (علیه السلام) در سنت نبوی (صلی الله علیه و آله وسلم)

ناشر: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (علیه السلام)

گردآورنده: ناشر

تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دوم - زمستان ۷۹

چاپ و صحافی: مهر - قم

قیمت: ۲۰۰۰ ریال

مرکز پخش: تهران - صندوق پستی ۱۵۶۵۵/۳۵۵ - تلفن ۸۴۰۸۴۱۹

شابک: ۹۶۴ - ۳۵۰ - ۹۲۶ - ۵

ISBN 964 - 350 - 926 - 5

در این کتاب:

- پیشگفتار..... ۹-۱۵
- بخش اول: مهدی در قرآن ۱۷-۲۵
- بخش دوم: مهدی در احادیث نبوی صلی الله علیه و آله ۲۷-۴۱
- بخش سوم: مهدی در اندیشه عالمان تسنن ۴۱
۱. مسعودی (درگذشته به سال ۳۴۶ هـ) ۴۳
۲. ابن حبان بستنی (درگذشته به سال ۳۵۴ هـ) ۴۳
۳. محمد بن حسین آبری سجزی (درگذشته به سال ۳۶۳ هـ) ۴۴
۴. خطابی (درگذشته به سال ۳۸۸ هـ) ۴۵
۵. بیهقی (درگذشته به سال ۴۵۸ هـ) ۴۶
۶. قاضی عیاض (درگذشته به سال ۵۴۴ هـ) ۴۶
۷. ابن اثیر (درگذشته به سال ۶۰۶ هـ) ۴۷
۸. محیی الدین ابن عربی (درگذشته به سال ۶۳۸ هـ) ۴۷
۹. ابن ابی الحدید مدائنی (درگذشته به سال ۶۵۵ هـ) ۵۱
۱۰. قرطبی (درگذشته به سال ۶۷۱ هـ) ۵۲
۱۱. ابن تیمیه (درگذشته به سال ۷۲۸ هـ) ۵۲
۱۲. ابن قیم (درگذشته به سال ۷۵۱ هـ) ۵۳
۱۳. الحافظ عماد الدین ابن کثیر (درگذشته به سال ۷۷۴ هـ) ۵۴

- ۱۴ - ابن خلدون (درگذشته به سال ۸۰۶ یا ۸۰۸ هـ) ۵۵
۱۵. جلال الدین سیوطی (درگذشته به سال ۹۱۱ هـ) ۵۵
۱۶. ابن حجر هیتمی (درگذشته به سال ۹۷۴ هـ) ۵۷
۱۷. یحیی بن محمد حنبلی (از عالمان قرن دهم هجری) ۵۸
۱۸. احمد ابوسرور بن صبا حنفی (از عالمان قرن دهم هجری) ۵۹
۱۹. محمد بن محمد خطابی مالکی (از عالمان قرن دهم هجری) ۵۹
۲۰. ملا علی قاری حسینی (درگذشته به سال ۱۰۱۴ هـ) ۵۹
۲۱. عبدالرؤف مناوی (درگذشته به سال ۱۰۳۲ هـ) ۶۰
۲۲. محمد برزنجی (درگذشته به سال ۱۱۰۳ هـ) ۶۱
۲۳. محمد سفارینی (درگذشته به سال ۱۱۸۸ هـ) ۶۲
۲۴. محمد بن علی شوکانی (درگذشته به سال ۱۲۵۰ هـ) ۶۲
۲۵. صدیق حسن قنوجی (درگذشته به سال ۱۳۰۷ هـ) ۶۳
۲۶. شیخ محمد عبده (درگذشته به سال ۱۳۲۳ هـ) ۶۳
۲۷. محمد بشیر سهوانی هندی (درگذشته به سال ۱۳۲۶ هـ) ۶۴
۲۸. شمس الحق عظیم آبادی (درگذشته به سال ۱۳۲۹ هـ) ۶۴
۲۹. محمد بن جعفر کتانی (درگذشته به سال ۱۳۴۵ هـ) ۶۴
۳۰. محمد انور شاه کشمیری (درگذشته به سال ۱۳۵۲ هـ) ۶۵
۳۱. عبدالرحمن مبارکفوری (درگذشته به سال ۱۳۵۳ هـ) ۶۶
۳۲. شیخ منصور علی ناصیف (درگذشته به سال ۱۳۷۱ هـ) ۶۷
۳۳. عبدالعزیز بن عبدالله بن باز (از عالمان معاصر) ۶۷
۳۴. عبدالمحسن عباد (از عالمان معاصر) ۶۸

تیغی که آسمانش از فیض خود دهد آب
تنها جهان بگیرد بی‌منت و سپاهی
گر باد فتنه هر دو جهان را بهم زند
ما و چراغ چشم و ره انتظار دوست
کجاست صوفی دجال فعل ملحد شکل
بگو بسوز که مهدی دین پناه رسید*

خواجه حافظ

صد هزاران اولیا، روی زمین
از خدا خواهند مهدی را یقین
یا الهی مهدیم از غیب، آر
تا جهان عدل گردد آشکار**

شیخ فریدالدین عطار

* - دیوان حافظ، انتشارات فخر رازی، ۱۳۷۳ به ترتیب ص ۳۲۷ و ۴۱۵ و

** - خورشید مغرب، چاپ ششم، ص ۱۶۲.

می‌رسد مردی که زنجیر غلامان بشکند
دیده‌ام از روزن دیوار زندان شما
معنی دیدار آن آخر زمان
حکم او بر خویشتن کردن روان*

علامه اقبال

* - کلیات اشعار فارسی، چاپ چهارم، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۷۰،
ص ۳ و ۳۹۹.

پیشگفتار

موضوع «مهدی» و این که او در آخرالزمان ظهور می‌کند، و عیسی علیه السلام پشت سر او نماز می‌گزارد، و اسلام دیگر بار به دست توانای او حیاتی دوباره می‌یابد، یکی از مسائل مهم دین اسلام است. احادیث فراوانی که در این زمینه رسیده است، از حد تواتر می‌گذرد. راویان صحابی، تابعی، مکی، مدنی و... آن را بازگو کرده‌اند. در میان آنها چهره‌هایی همچون عمر بن خطاب (رض)، عثمان بن عفان (رض)، عبدالله بن عباس، عائشه، ابوهریره، عبدالله بن مسعود و ابوسعید خدری، دیده می‌شود. این احادیث در صحاح سنّه اهل سنت آمده است تنها در کتاب معروف کنز العمال، باب مهدی، سی حدیث درباره مهدی آمده است.^۱ و در کتاب الحاوی، سیوطی بیش از ۱۸۰ حدیث در این باره نقل شده است.^۲

۱ - علی بن حُسام الدّین متّقی هندی: کنز العمال، ج ۱۴، چاپ پنجم، مؤسسه الرساله بیروت ۱۴۰۵ هـ، ص ۹۹-۵۸۴، حدیث ۸۲-۳۹۶۵۳.

۲ - جلال الدّین سیوطی: الحاوی للفتاوی، دارالکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۰۸ هـ، ص ۸۵-۵۷.

حدیث‌شناسان بزرگ و عالمان فرهیخته و مورد اعتماد اهل تسنن مانند؛ بیهقی، عقیلی، ذهبی، ابن تیمیّه، ابن قیم، ابن کثیر و ابن حجر و...؛ احادیث پیامبر ﷺ را در این زمینه یادآور شده‌اند، و بر صحّت و ثبوت آنها اذعان کرده‌اند.

در میان معاصران چهره‌هایی چون: عبدالعزیز بن عبدالله بن باز (ریاست پیشین مراکز علمی و افتاء)، و شیخ عبدالمحسن عباد (استاد بازنشسته دانشگاه اسلامی مدینه و نایب‌رئیس سابق این دانشگاه)، مسأله مهدی را امری مُسلم و خدشه‌ناپذیر دانسته‌اند. استاد عبدالمحسن عباد، در این باره تحقیق گسترده‌ای انجام داده و دو مقاله تحسین برانگیز نوشته است.^۱ و به کسانی چون «ابوالأعلی مودودی»، و «شیخ عبدالله بن محمود»، که در مسأله مهدی به خطا رفته، و احادیث این موضوع را تضعیف و یا آن را انکار کرده‌اند، پاسخی شایسته و قاطع داده است.

باری، سخنان کسانی که اعتقاد به ظهور مهدی را تضعیف کرده‌اند، درست و مستند نیست. و در برابر اجماع و اذعان بزرگان اهل سنت، بر وجوب اعتقاد به ظهور مهدی، چیزی به حساب نمی‌آید، و بیشتر سستی باورهای دینی این گونه افراد را می‌نمایاند. زیرا؛ گذشته از آیین اسلام، اعتقاد به آمدن مُصلح در آخرالزمان و زیست منتظرانه، در بلندای تاریخ

۱ - این دو مقاله عبارتند از:

- «عقیده اهل السنة والاثار فی المهدی المنتظر»، مجله الجامعة الاسلامیه، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ (۱۹۶۹).

- «الرد علی من کذب بالاحادیث الصحیحة الواردة فی المهدی»، مجله الجامعة الاسلامیه، سال دوازده، شماره ۴۵ و ۴۶، سال ۱۴۰۰ هـ.

حیاتِ آدمی موج می‌زند. در آئینهای؛ زردشتی، برهمایی، بودایی، یهودی و مسیحیت، اعتقاد به ظهور مُنجی مشاهده می‌شود. و حتی به نشانه‌های او نیز اشاره شده است. در آئین اسلام این علامتها (تولد و دودمان مهدی، سیمای ظاهری حیات و عمر او، هنگام ظهور و دوران پس از آن، ...) به طور مشخص توسط پیامبر ﷺ ترسیم شده است.

برخی از محققان سنی و شیعه نیز عقیده دارند حدیثِ «ثقلین» که در نزد تسنن و تشیع مسلم و متواتر است، دلالت بر وجود فردی از عترت با قرآن دارد، در همهٔ زمانها. چون پیامبر فرموده است: «دو چیز گرانبها نزد شما می‌گذارم تا هنگامی که به آن هر دو چنگ زنید گمراه نخواهید شد، این دو، کتاب خداست و عترت من؛ از یکدیگر جدا نمی‌شوند تا در حوض بر من وارد آیند.»^۱

ابن حَجَر هیتمی می‌گوید:

«احادیثی که از پیامبر رسیده است و در آنها تأکید شده است بر پیروی از خاندان پیامبر و چنگ زدن به هدایت آنان، می‌فهماند که همیشه، تا قیام قیامت، کسی از خاندان پیامبر وجود دارد که شایستهٔ رهبری و هدایت است، چنان که قرآن نیز تا به قیامت راهبر و هادی است. و برای همین، آنان سبب ایمنی و بقایند برای اهل زمین.»^۲

۱ - علی بن حسام الدین متقی هندی: کنز العمال، ج ۱، چاپ پنجم، مؤسسه الرسالة ۱۴۰۵ هـ، ص ۱۸۵.

۲ - احمد بن حجر هیتمی مکی: الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع و الزندقة، چاپ مکتبه القاهره، سال ۱۳۷۵ هـ، ص ۴۹-۱۴۸.

ابن جوزی در این باره گفته است: «و في صلاة عيسى خَلْفَ رَجُلٍ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ مَعَ كَوْنِهِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ وَ قُرْبِ قِيَامِ السَّاعَةِ دَلَالَةٌ لِلصَّحِيحِ مِنَ الْأَقْوَالِ أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو عَنْ قَائِمٍ لِلَّهِ بِحُجَّةٍ».

- در این که عیسی علیه السلام پشت سر مردی از این امت، در آخر الزمان و نزدیکی برپایی قیامت، نماز می‌گزارد، دلالت بر این قول صحیح است که زمین (هیچگاه) از حجت خدا خالی نمی‌ماند.^۱

بنابر احادیثی که از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم رسیده است؛ مهدی منادی عدالت، برپا دارنده دین، و احیاگر معارف قرآنی است. او مسلمانان را در زمانی که زمین پر از ستم و تباهی گشته است، نجات می‌دهد. با کفر و ستم می‌ستیزد، و عرصه گیتی را با برپا کردن حکومت عدل و داد، از نامردمیها و انحرافات و انواع آلودگیها پاک می‌سازد. به سنت پیامبر عمل می‌کند، و آرمانهای او را عینیت می‌بخشد، و دیگر بار عزت و شوکت اسلام را بازمی‌گرداند.

در پرتو حکومت «مهدی» و اقدامات انسانی و درست او، همه چیز روند سالم و طبیعی خود را بازمی‌یابد. بارانهای مفید فرو می‌ریزند، رودخانه‌ها جریان می‌یابند، انواع گونه‌های حیوانی و جانوری از زیست مناسب برخوردار می‌شوند. اموال و امکانات اقتصادی (که ستون حیات فرد و جامعه است) به شیوه اصولی و قوام‌بخش میان مردمان تقسیم

۱ - احمد بن علی ابن حجر عسقلانی: فتح الباری بشرح صحیح البخاری، ج ۶، چاپ دارالمعرفة، ص ۴۹۴.
- ابو محمد، محمود بن احمد عینی: عمدة القاری، ج ۱۶، چاپ دارالفکر، بیروت، ص ۴۰.

می‌گردد. کج رویها و سهل‌انگاریها زمینه‌رشد نمی‌یابند، اتحاد و محبت میان مردمان پدید می‌آید، نعمتها فراوان می‌شود، مستمندان بی‌نیاز می‌گردند، و آدمی در آسایش و رفاه زندگی می‌کند و در امنیت بسر می‌برد، و روزگار خشنودی و خرسندی مسلمانان فرامی‌رسد.

این بشارتها همه از سخنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره موعود آخرالزمان به دست می‌آید.

این چنین است که مسأله مهدی، موضوعی حیاتی، و پرداختن به آن امری لازم است. زیرا امید به آینده درخشان و جامعه‌ای آکنده از عدل و برابری و آزادی و بهزیستی را نوید می‌دهد.

این نوشتار در این راستا نگارش یافته است، به این امید که یاد «مهدی» احیاگر اسلام (در آخرالزمان) همچنان در دلها زنده بماند، و این باور مسلم دینی و اعتقاد قطعی اسلامی، در تار و پود رهپویان راه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روح حیات بدمد، و آنان را در حرکت به سوی مدینه فاضله اسلامی نیرو بخشد؛ تا با ستمها و زورگوییها و حق‌کشیها درافتند، و در ظلمتها و سیاهیهای دوران پیش از قیام حضرت مهدی، گم نشوند، از سختیها نهراسند، آتش اختلافات آنها را از هستی ساقط نکنند، و اندیشه‌های باطل آنان را نلغزاند، از پیمودن راه حق باز نمانند، و در صراط مستقیم دین خدا تا آمدن «مهدی» استوار گام نهند.

تذکر این نکته نیز سودمند است که اعتقاد به آخرالزمان و قیام مهدی یکی از نقاط مهم وحدت فریق اسلامی به حساب می‌آید، زیرا در آینده، همه فرقه‌های اسلامی به وحدت اصولی می‌رسند، و آن امامت امامی از

خود امت اسلامی بر آنان است. نوید شوق‌انگیزی که امام بخاری، و امام مسلم، آن را در صحیحین خود به نقل از پیامبر ﷺ آورده‌اند: «كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ».^۱

«چگونه‌اید آن گاه که حضرت عیسی از آسمان فرود آید، و امامتان از خودتان (امت اسلامی) باشد».

این موضوع عامل وحدت بسیار استواری است و باید به آن توجه داشت، و همواره آن را بیاد آورد و به نسلها آموخت. مرکز فرهنگی امام مهدی، از آن جا که این نوشته را برای استفاده برادران اهل سنت فراهم آورده است؛ در آن، تنها منابع مورد اعتماد آنان را مورد مراجعه قرار داده است، و در تفسیر آیات، نقل احادیث، و بازگویی اندیشه‌های عالمان، سعی بر آن بوده که جز سخنان بزرگان اهل سنت و کسان مورد اطمینان آنها، استدلال دیگری نیاورد، و به چیزی جز گفته‌های آنان استناد نکند. برای استواری و جایگزینی مناسب موضوع و درک بیشتر اهمیت آن؛ کتاب در سه موضوع تدوین یافته است:

۱. آیاتی چند از قرآن کریم مربوط به قیام مهدی در آخرالزمان و حوادث آن دوران.

۲. نمونه‌هایی از احادیث نبوی ﷺ در این زمینه.

۳. برخی از گفته‌ها و اظهارنظرهای دانشمندان بزرگ اهل سنت

۱ - محمد بن اسماعیل بخاری: صحیح بخاری بحاشیه سندی، ج ۲، چاپ دارالمعرفه (بیروت)، ص ۲۵۶.

- ابو حنین مسلم بن حجاج نیشابوری: صحیح مسلم، ج ۱، چاپ اول، مؤسسه عزالدین ۱۴۰۷ هـ، ص ۱۸۴. (کتاب ایمان حدیث: ۲۴۵).

درباره مهدی موعود.

امید که برادرانِ اهل سنت را مفید افتد، و گوشه‌ای از تعالیم اسلامی را درباره آینده انسان و اسلام روشن سازد، و فروغ امید نسبت به آینده اسلام بر دلها بتابد، و زندگی کنونی مسلمانان شور و نشاط تازه‌ای یابد.

بخش اول

مهدی در قرآن

۱. «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَىٰ
الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»^۱

- او کسی است که پیامبر خود را برای مردم فرستاد، با دینی درست و برحق، تا
او را بر همه دینها پیروز گرداند، هر چند مشرکان را خوش نیاید.
در تفسیر قرطبی آمده است:

«قال السُّدِّيُّ: ذاك عند خروج المهديّ، لا يبقى احدٌ الا
دَخَلَ في الاسلام او اَدَّى الجزية. و قيل: المهديّ هو
عيسى فقط، و هو غير صحيح، لأنّ الأخبار الصحاح قد
تواترت على أنّ المهديّ من عترة رسول الله، فلا يجوز
حمله على عيسى، والحديث الذي ورد: (الْمَهْدِيُّ إِلَّا

عیسی (غَيْرُ صَحِيحٍ)»^۱

- سُدی می گوید: (پیروزی اسلام بر دیگر ادیان) هنگام قیام مهدی است، (در آن زمان) مردمان یا باید مسلمان شوند و یا جزیه دهند. و این که گفته شده است، مهدی همان عیسی است. است نادرست است، زیرا اخبار صحیح به گونه ای متواتر وارد شده که مهدی از خاندان پیامبر است، از این رو، تطبیق مهدی بر عیسی جایز نیست، و حدیثی که گوید: (مهدی کسی جز عیسی نیست) درست نیست.

در کتاب البیان محمد بن یوسف گنجی در تفسیر «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» نیز آمده است:

«هو المهدى من ولد فاطمه»^۲.

(کسی که خدا او را بر همه ادیان چیره می گرداند) مهدی از فرزندان فاطمه است.

رشیدالدین امام احمد میبیدی (از عالمان بزرگ قرن پنجم)، در تفسیر کشف الاسرار از تفاسیر معتبر اهل سنت، در شرح این آیه می گوید:

«رسول، در این آیه، محمد است، و هدی و هدایت، قرآن و ایمان است. و دین حق، اسلام است. خدا این دین را بر دیگر ادیان

۱ - ابو عبدالله محمد بن احمد انصاری قرطبی: الجامع لاحکام القرآن، ج ۸، (تحقیق: عبدالرزاق المهدی) چاپ دارالکتاب العربی، سال ۱۴۱۸ هـ، ص ۱۱۱.

۲ - سید مؤمن بن حسن بن مؤمن الشبلنجی: نورالابصار، چاپ دارالجیل، ص ۳۴۳.

برتری می‌دهد، چنان که دینی نماند مگر این که اسلام بر آن غالب آید. و این امر، بعد از این خواهد شد، و هنوز نشده است. و قیامت نخواهد آمد مگر این که این کار بشود. ابوسعید خدری روایت کرده است که پیامبر ﷺ از بلایی یاد فرمود که به این امت رسد، تا بدانجا که از بسیاری ظلم و ستم، کس برای خویش پناهی نیابد. چون چنین شود، خداوند مردی از خاندان مرا برانگیزد، و به دست او زمین را از عدل و قسط بیا کند، انسان که از ستم آکنده باشد. همه ساکنان آسمان، و همه ساکنان زمین، از او خرسند باشند. در روزگار او، قطره بارانی در آسمان نباشد، مگر این که بر زمین فرو بارد، و گیاهی در زمین نباشد، مگر این که بروید. چنان روزگاری خوش و با برکت پدید آید، که کسان آرزو کنند کاش مردگانشان زنده شوند، و به این جهان بازگردند...^۱

۲. «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ، لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ».^۱

— کیست ستمکارتر از آن که نگذاشت نام خدا در مسجدهای خدا برده شود، و در ویران ساختن آنها کوشید؟ آنان در مسجدها جز بیمناک و ترسان داخل نخواهند شد و نصیبشان در دنیا خواری و

۱ - کشف الاسرار، ج ۴، ص ۱۱۹ - ۱۲۰.

۲ - سوره بقره (۲): ۱۱۴.

در آخرت عذابی بزرگ است.

در تفسیر در المنثور و تفسیر طبری درباره «لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ»، آمده است:

«أَمَّا خِزْيُهُمْ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّهُ إِذَا قَامَ الْمَهْدِيُّ وَفَتَحَتِ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ قَتَلَهُمْ فَذَلِكَ الْخِزْيُ.»^۱

- خواری و ذلت (ستمکارانی که سدّ راه دین خدا و آئین حق اند) در دنیا، زمانی فرامی رسد که مهدی بپاخیزد، و قسطنطنیه را فتح کند، و آنان را بکشد.

رشیدالدین امام احمد میبیدی در تفسیر کشف الاسرار می گوید:

«ترسایان راست در این جهان رسوایی و خواری و ننگ، اگر ذمی بود گزیت، و اگر حربی بود قتل، و در آن جهان عذاب مهین جاودان در آتش. مُقاتل و کلبی گفتند: «لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ»، فتح قسطنطنیه و عموریّه و رومیّه است، حصارها و نشستگاه ایشان. مصطفی ﷺ گفت: «المَلْحَمَةُ الْعُظْمَى فَتَحَ قُسْطَنْطِينِيَّةَ، وَ خُرُوجَ الدِّجَالِ، فِي سَبْعَةِ أَشْهُرٍ» (یعنی: واقعه و کشتار بزرگ، فتح قسطنطنیه است، و خروج دجال که خلال

۱ - جلال الدین سیوطی: الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، ج ۱، چاپ دوم، دارالفکر، ۱۴۰۳ هـ، ص ۲۶۴.

- ابو جعفر محمد بن جریر طبری: جامع البیان فی تأویل القرآن، ج ۱، چاپ اول، دارالکتب العلمیه بیروت، ۱۴۱۲ هـ، ص ۵۴۸.

هفت ماه پدید آید). سُدی گفت: خِزِی ایشان در دنیا آن است که «مهدی» بیرون آید، و قسطنطنیه بگشاید، و جای ایشان خراب کند، و قومی را بکشد، و قومی را به بردگی ببرد. و «مهدی» آن است که مصطفی ﷺ گفت: «لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ، لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ، حَتَّى يَبْعَثُ فِيهِ رَجُلًا مَنِي...» (اگر از عمر جهان باقی نماند مگر یک روز، خداوند همان یک روز را چنان دراز کند، تا مردی از خاندان من، برانگیزد...)^۱.

۳. «وَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلشَّاعَةِ»^۱

- و هر آینه او، نشانه فرارسیدن قیامت است.

در تفسیر این آیه، سیوطی می گوید:

(نشانه قیامت) خروج عیسی قبل از آن است.^۲

و در روح المعانی آمده است:

نزول عیسی یکی از نشانه های قیامت است، بنابر قول مشهور

عیسی هنگام نماز صبح در دمشق فرود می آید، امام (جماعت) که

همان مهدی است، عقب می ایستد (تا عیسی امام جماعت شود)

۱ - تفسیر کشف الاسرار، ج ۱، ص ۳۲۵.

۲ - سورة زخرف (۴۳): ۶۱.

۳ - جلال الدین سیوطی: الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، ج ۷، چاپ دوم،

دارالفکر، ۱۴۰۳ هـ، ص ۳۸۶.

ولی عیسی او را مقدم می‌دارد و پشت سرش نماز می‌گذارد.^۱
 شب‌لنجی به نقل از مقاتل بن سلیمان و مفسران پس از وی در
 تفسیر آیه فوق می‌گوید: (نشانه قیامت) مهدی است و (دوران) او
 در آخر الزمان است.^۲

۴. «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»^۱

- اگر با ایمان باشید، «بقیة الله» برای شما خیر (نعمت و برکت و
 سامانیایی) است.

در کتاب نورالابصار آمده است:

«فَإِذَا خَرَجَ أَشَدَّ ظَهْرَهُ إِلَى الْكَعْبَةِ وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ
 ثَلَاثَةٌ عَشْرَ رَجُلًا مِنْ أَتْبَاعِهِ، فَأَوَّلُ مَا يَنْطِقُ هَذِهِ الْآيَةَ
 «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا بَقِيَّةُ
 اللَّهِ وَ خَلِيفَتُهُ وَ حُجَّتُهُ عَلَيْكُمْ».^۲

- چون (مهدی) ظهور کند، کعبه را پایگاه خویش قرار می‌دهد، و
 ۳۱۳ نفر از یارانش به او می‌پیوندند، آن گاه در نخستین سخن این
 آیه را تلاوت می‌کند: «بقیة الله بهتر است برای شما، اگر ایمان

۱ - سید محمود آلوسی بغدادی: روح المعانی، ج ۲۵، چاپ احیاء التراث
 العربی، ص ۶-۹۵.

۲ - مؤمن بن حسن مؤمن الشبلنجی: نورالابصار، چاپ دارالجیل، بیروت
 ۱۴۰۹ هـ، ص ۳۴۳.

۳ - سورة هود (۱۱): ۸۶.

۴ - مؤمن بن حسن مؤمن الشبلنجی: نورالابصار، دارالجیل، بیروت، ۱۴۰۹
 هـ، ص ۳۴۹.

بیاورید». سپس می‌گوید: منم بقیة الله و خلیفه خدا و حجت او بر شما.

۵. «كَتَبَ اللهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي، إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ»^۱

— (خداوند در لوح محفوظ) خواسته و وعده داده است که به طور حتم من و رسولانم چیره شوم، همانا! خدا قوی و عزیز (شکست‌ناپذیر و استوار) است.

این آیه از پیروزی آئین الاهی بر همه آئینها حکایت دارد، فعل «كَتَبَ» ماضی است و به گونه‌ای روشن و حتمی این امر را می‌رساند که گویا این پیروزی انجام یافته است، همراه شدن این فعل با لام و نون تأکید، جایی برای تردید در تحقق این وعده نمی‌گذارد، و ذیل آیه که قدرت و اراده خدا را می‌نمایاند و به منزله علتی برای نوید آغاز آن است، جایی برای توجیه‌های نابایست و تفسیرهای نامناسب نمی‌گذارد، زیرا سخن از قهر و غلبه و قدرت غالب خدائی است.

چنین تأکیدی نمی‌تواند تنها در پیروزی پیامبر در جنگهای صدر اسلام و یا در استدلالهای کلامی اسلام با دیگر ادیان و برهانی‌تر بودن آن محدود شود، و از سویی تاکنون این پیروزی جهانی پدید نیامده است. بنابراین باید در آینده تحقق پذیرد و همه آئینها و تفکرات غیر الاهی زوال پذیرد و آیین یکتاپرستی

سراسر گیتی را فراگیرد، که بنابر روایات بسیار، آن زمان روزگار مهدی موعود خواهد بود.

۶. «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ، مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ، أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ»^۱

– ما در زبور (داود)، از پس ذکر (تورات)، نوشته‌ایم که سرانجام، زمین را بندگان شایسته ما به ارث می‌برند.

در این آیه خدای – قادر متعال – به بندگان صالح وعده حتمی داده است که سرانجام آنان را وارث زمین می‌گرداند. این نوید با الفاظی چون «وَلَقَدْ» – که حتمیت را می‌رساند – و فعل ماضی «كَتَبْنَا»، و یادآوری این وعده در کتابهای آسمانی مانند «زبور» و «ذکر» (که نام عمومی کتابهای آسمانی است و با داشتن «ال» بر همه آنها انطباق می‌یابد)؛ تأکیدی دوچندان شده است، و از سویی کلمه «الْأَرْضُ» همه پهنه گیتی و مناطق جغرافیایی زمین را شامل می‌شود – نه بخشهایی از آن – و ساخت جمله «أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا» نیز تسلط بندگان صالح بر همه زمین را می‌رساند.

پیدا است که تاکنون این بشارت تحقق نیافته است، و از آن جا که وعده خدا تخلف نمی‌پذیرد، این امر به طور حتم شدنی است، و به فرض روایتی در تفسیر این آیه به دوره آخرالزمان و آمدن مهدی نباشد، و با توجه به خاتمیت پیامبر ما ﷺ می‌توان اذعان داشت که براساس آن سرانجام روزی همه زمین به تصرف بندگان

مهدی در قرآن □ ۲۵

شایسته خدا درمی آید، و بی گمان آن دوران بنابر بشارتهایی که پیامبر ﷺ درباره مهدی داده است، در روزگار مهدی موعود خواهد بود.

بخش دوم

مهدی در احادیث نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَالْآلِهِ وَسَلَّمَ

۱ - پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَالْآلِهِ وَسَلَّمَ:

أَبَشَّرَكُمْ بِالْمَهْدِيِّ... يَبْعَثُ فِي أُمَّتِي عَلَى اخْتِلَافِ مِنَ
النَّاسِ وَ زَلَازِلَ، فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا كَمَا مِلَّتْ جَوْرًا وَ
ظُلْمًا وَ يَرْضَى عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَ سَاكِنُ الْأَرْضِ وَ
يَقْسِمُ الْمَالَ صَحَاحًا... وَ يَمْلَأُ قُلُوبَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ غِنًى...^۱
شما را به (ظهور) مهدی بشارت می‌دهم... زمانی که اختلافها،
سختیها و دل‌نگرانیها مسلمانان را دربرگیرد، قیام می‌کند، و زمین

۱ - احمد بن حنبل: المسند، ج ۳، چاپ دار صادر (بیروت)، ص ۳۷ و ۵۲.
- جلال الدین سیوطی: الحاوی للفتاوی، ج ۲، ص ۱۲۴.
- علی بن حُسام الدین متقی هندی: کنز العمال، چاپ پنجم، مؤسسه
الرساله، بیروت ۱۴۰۵ هـ، ص ۲۶۲. (حدیث ۳۸۶۵۳).

را که پر از ظلم و ستم گشته است، آکنده از عدل و داد می‌سازد ساکنان آسمانها و زمین از او خشنود می‌گردند، مال (و امکانات اقتصادی) را به شیوه درست (بین مردمان) تقسیم می‌کند و دل‌های مسلمانان را سرشار از بی‌نیازی می‌سازد...

۲ - پیامبر ﷺ:

لَوْ لَمْ يَبْقِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ، حَتَّى يَبْعَثَ رَجُلًا مِنْ وُلْدِي، إِسْمُهُ إِسْمِي...^۱
اگر از (عمر) دنیا جز یک روز باقی نماند، خدا آن روز را طولانی گرداند تا مردی از فرزندانم را برانگیزد (برای زنده کردن اسلام و اصلاح اجتماعات بشری)، که همنام من است.

- ۱ - ابراهیم بن محمد جوینی خراسانی: فرائد السمطين، ج ۲، چاپ مؤسسه محمودی، بیروت، ص ۳۲۵ (حدیث ۵۷۵).
و نیز مضمون حدیث در کتابهای زیر آمده است:
- سلیمان بن اشعث سجستانی: سنن ابی داود، ج ۲، چاپ اول، دارالجنان ۱۴۰۹ هـ، ص ۵۰۹، (حدیث: ۴۲۸۲).
- محمد بن عیسی بن سوره: الجامع الصحیح، ج ۴ (تحقیق ابراهیم عطوه عوض)، چاپ دارالاحیاء التراث العربی، ص ۳۴ (حدیث: ۲۲۳۱ و ۲۲۳۰).
- ابن کثیر: النهایه، ج ۱ (تحقیق طه محمد الزینی)، چاپ دارالکتب الحدیثه، ص ۲۶.
- ابوالقاسم سلیمان بن احمد طبرانی: المعجم الکبیر، ج ۱۰، چاپ وزارت اوقاف عراق، ص ۷۹ (حدیث ۱۰۲۱۴).
- محمد عمری تبریزی: مشکاة المصابیح، ج ۳، (تحقیق؛ محمد ناصرالدین البانی) انتشارات مکتب اسلامی دمشق، ص ۲۸ (حدیث: ۵۴۵۲).

۳ - پیامبر ﷺ:

الْمَهْدَى مِنْ عِشْرَتِي مِنْ وُلْدِ فَاطِمَةَ.^۱

مهدی از خاندان من، و از فرزندانِ فاطمه است.

۴ - پیامبر ﷺ:

كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ، وَ إِمَامُكُمْ مِنْكُمْ.^۲

چگونه‌اید، آن گاه که عیسی در میانتان فرود آید، و امامتان از خودتان باشد.

در شرح این حدیث آمده است:

۱ - سلیمان بن اشعث سجستانی: سنن ابی داود، ج ۲، چاپ اول، دارالجنان، بیروت ۱۴۰۹ هـ، ص ۵۰۹ (حدیث: ۴۲۸۴).
- ابن قیم جوزی: المنار المنیف (تحقیق عبدالفتاح ابو غده)، مکتب مطبوعات اسلامی، ص ۱۴۶ (حدیث: ۳۳۴).
- ابن کثیر: نهایه، ج ۱، (تحقیق طه محمد الزینی)، دارالکتب الحدیثه، ص ۲۷.

- محمد بن یزید القزوی، سنن ابن ماجه، ج ۲، (تحقیق محمد فؤاد عبدالباقی)، طبع داراحیاء التراث العربی، ص ۱۳۶۸، (حدیث ۴۰۸۶).
- ابن کثیر دمشقی: نهایه البدایه و النهایه فی الفتن و الملاحم، ج ۱، (تحقیق الشیخ محمد فهیم ابو عبید)، طبع الاول، الناشر مکتبه النصر الحدیثیه، الرياض ۱۹۶۸ هـ ص ۴۰.

۲ - محمد بن اسماعیل بخاری: صحیح بخاری، ج ۲، چاپ دارالمعرفه، بیروت، ص ۲۵۶.

- ابو حسین مسلم بن حجاج نیشابوری: صحیح مسلم، ج ۱، اول، مؤسسه عزالدین ۱۴۰۷ هـ، ص ۱۸۴.

نماز عیسی علیه السلام در آخر الزمان و نزدیکی برپایی قیامت، پشت سر مردی از این امت دلیل بر قول صحیح است که؛ «زمین (هیچگاه) از حجت خدا خالی نیست»^۱.

۵- پیامبر ﷺ:

يُنزِلُ بِأُمَّتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ بَلَاءٌ شَدِيدٌ مِنْ سُلْطَانِهِمْ، لَمْ يُسْمَعْ بَلَاءٌ أَشَدُّ مِنْهُ، حَتَّى تَضِيقَ عَنْهُمْ الْأَرْضُ الرَّحْبَةَ، وَحَتَّى يَمْلَأَ الْأَرْضَ جَوْرًا وَظُلْمًا، لَا يَجِدُ الْمُؤْمِنُ مَلْجَأً يَلْتَجِيءُ إِلَيْهِ مِنَ الظُّلْمِ، فَيَبْعَثُ اللَّهُ - تَعَالَى: رَجُلًا مِنْ عِزَّتِي، فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا...^۲

در آخر الزمان آزارها و ستمهای جانکاه از سوی شاهانشان بر امت فرود می آید. بلاهایی که سخت تر از آن شنیده نشده است. آن چنان که دنیای فراخ بر آنان تنگ می نماید. همه جا آکنده از ستم و بی عدالتی است و انسان باایمان پناهگاهی برای فرار از ظلم نمی یابد، در این هنگام خدای متعال مردی از خاندان مرا

۱ - ابن حجر عسقلانی: فتح الباری، ج ۶، چاپ دارالمعرفة، ص ۴۹۴ (حدیث: ۳۴۴۹).

- ابو محمد محمود بن احمد عینی: عمده القاری، ج ۱۶، چاپ دارالفکر، ص ۴۰.

۲ - علی بن حُسام الدین متقی هندی: کنز العمال، ج ۱۴، چاپ پنجم، مؤسسة الرسالة بیروت ۱۴۰۵ هـ، ص ۲۷۵، (حدیث ۳۸۷۰۸).

- ابو عبدالله الحاکم النیشابوری: المستدرک علی الصحیحین ج ۴، طبع دارالمعرفة بیروت، ص ۴۶۵.

برمی‌انگیزد، پس زمین را از عدل و داد پُر می‌کند...

۶- پیامبر ﷺ:

... فَعِنْدِ ذَلِكَ يُنَادِي مَنَادٍ مِّنَ السَّمَاءِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ
قَطَعَ عَنْكُمْ مُدَّةَ الْجِبَارِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَأَشْيَاعِهِمْ وَ
وَلَاكُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ مُّحَمَّدٌ فَالْحِقُّوهُ بِمَكَّةَ فَإِنَّهُ الْمَهْدِيُّ...^۱
در زمانی که (دنیا را ظلم و ستم فرا گرفته و دین باوران در تنگنا و
سختی به سر می‌برند) فریادی از آسمان برمی‌آید، که ای مردم!
همانا خدا روزگار طاغوتان و منافقان و پیروان آنها را به سر آورده،
و بهترین امتِ محمد را به سرپرستی شما گمارده است. در مکه به او
پیوندد که بیگمان او مهدی است.

۷- پیامبر ﷺ:

مَلِكِ الْأَرْضِ أَرْبَعَةٌ... وَ سَيَمْلِكُهَا خَامِسٌ مِّنْ أَهْلِ بَيْتِي.^۲
(تاکنون) چهار تن بر زمین فرمانروایی مطلق یافته‌اند... و در آینده
(فرزند) پنجمین نفر از خاندانم بر آن حکومت می‌کند.

۱- جلال‌الدین سیوطی: عرف‌الوردی فی اخبار المهدی، ج ۲، ص ۸۱.
- علی بن حسام‌الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان،
منشورات شركة الرضوان، ص ۲۹-۱۲۸.
۲- جلال‌الدین سیوطی: عرف‌الوردی فی اخبار المهدی، ج ۲، ص ۸۱.
- یوسف بن یحیی مقدسی سلمی: عقد الدرر فی اخبار المهدی المنتظر،
باب ۱، حدیث ۱۵.

۸ - پیامبر ﷺ:

... هُوَ رَجُلٌ مِنْ وَئْدِي... كَأَنَّ وَجْهَهُ كَوَكَبٌ دُرِّيٌّ... ثُمَّ
يَخْرُجُ مُتَوَجِّهًا إِلَى الشَّامِ وَ جِبْرَائِيلُ عَلَى مُقَدَّمَتِهِ وَ
مِيكَائِيلُ عَلَى سَاقَتِهِ، فَيَفْرَحُ بِهِ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ أَهْلُ
الْأَرْضِ...^۱

(مهدی) فردی از فرزندان من است، چهره‌اش چونان ستاره
درخشان، ... آن گاه که به سوی شام حرکت کند، جبرئیل پیشاپیش
و میکائیل همراه اوست، اهل آسمان و زمین با ظهور او شادمان
می‌شوند.

۹ - پیامبر ﷺ:

... فَيُلْقِي اللَّهُ مَحَبَّتَهُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، فَيَصِيرُ مَعَ قَوْمٍ
أَسَدُ النَّهَارِ، رُهْبَانُ بِاللَّيْلِ.^۲

خداوند محبت مهدی را در دلها می‌اندازد، پیروان او شیران روز و
راهبان شب‌اند.

۱ - مدرک پیشین، حدیث ۱۸۲.

- علی بن حسام‌الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان،
منشورات شركة الرضوان، ص ۷۷.

۲ - جلال‌الدین سیوطی: الحاوی للفتاوی، ج ۲، ص ۱۴۵.

- علی بن حسام‌الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان،
منشورات شركة الرضوان، ص ۱۴۳.

۱۰ - امام علی (رض):

... كُنَّا عِنْدَ عَلِيٍّ فَسَأَلَهُ رَجُلٌ، عَنِ الْمَهْدِيِّ، فَقَالَ عَلِيٌّ:
هَيْهَاتَ... فَيَجْمَعُ اللَّهُ تَعَالَى قَوْمًا قَزَعُ كَقَزَعِ السَّخَابِ،
يُوَلِّفُ اللَّهُ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ، لَا يَسْتَوْحِشُونَ إِلَى أَحَدٍ (ای
لَا يَخَافُونَ مِنْ أَحَدٍ) وَلَا يَفْرَحُونَ بِأَحَدٍ يَدْخُلُ فِيهِمْ...^۱

(راوی می گوید): نزد علی بودیم، مردی درباره مهدی از او سؤال کرد. علی گفت: ای کاش آن زمان فرامی رسید!... (در روزگار او) خدای متعال قومی را که همچون قطعه های ابر پراکنده اند، گرد هم می آورد، و دلهايشان را به هم نزدیک می سازد، آنان از هیچ کس نمی هراسند، و از این که فردی به جمع آنان گراید، به خود نمی بالند...

۱۱ - پیامبر ﷺ:

...فَيَقْسِمُ الْمَالَ وَ يَعْمَلُ سُنَّتِي... وَ يَلْقَى الْإِسْلَامَ بِجِرَانِهِ

۱ - حاکم نیشابوری: مستدرک الصحيحین، ج ۴، طبع دارالمعرفة، بیروت، ص ۵۵۴.

- الحافظ الذهبي: التلخيص في ذيل المستدرک، ج ۴، طبع دارالمعرفة، ص ۵۵۴.

- علی بن حسام الدین متقی هندی: البرهان في علامات مهدی آخر الزمان، منشورات شركة الرضوان، ص ۱۴۴.

إلى الأرض.^۱

(مهدی) مال (داراییها و امکانات اقتصادی را آن گونه که باید) تقسیم می کند و سنت من شیوة (رفتاری) اوست، ... او آئین اسلام را در زمین مستقر می سازد.

۱۲ - پیامبر ﷺ:

... وَ يَبْلُغُ سُلْطَانَهُ الْمَشْرِقَ وَالْمَغْرِبَ.^۲

قلمرو فرمانروایی و حکومت مهدی شرق و غرب را در بر می گیرد.

۱۳ - پیامبر ﷺ:

عَلَامَةُ الْمَهْدِيِّ أَنْ يَكُونَ شَدِيداً عَلَى الْعُمَّالِ، جَوَاداً بِالْمَالِ، رَحِيماً بِالْمَسَاكِينِ.^۳

مهدی نسبت به کارگزاران حکومت (در انجام وظایف و مسؤولیتها) سخت گیر است (خطای آنان و قصور در انجام وظایف را بر نمی تابد)، در امور مالی (و اقتصادی) بخشنده است، و به همه

۱ - ابن حجر هیتمی: الصواعق المُحرقة، (چاپ ۱۳۰۸ هـ)، ص ۱۰۲.
- علی بن حسام الدین متقی هندی: کنز العمال، ج ۱۴، چاپ پنجم، مؤسسه الرساله، بیروت ۱۴۰۵ هـ، ص ۲۶۵، (حدیث ۳۸۶۶۸).
۲ - شیخ الاسلام خموی: فرائد السمطين، ج ۲، چاپ اول، مؤسسه المحمودی، بیروت، سال ۱۴۰۰ هجری، ص ۳۱۲، (حدیث ۵۶۲).
۳ - جلال الدین سیوطی: الحاوی للفتاوی، ج ۲، ص ۱۵۰.
- علی بن حسام الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان، منشورات شركة الرضوان، ص ۱۷۳.

مسکینان مهربانی می ورزد.

۱۴ - پیامبر ﷺ:

... فَيَفْرَحُ بِهِ... الطَّيْرُ وَالْوُحُوشُ... وَ تَزِيدُ الْمِيَاهُ فِي

دَوْلَتِهِ وَ تَمُدُّ الْأَنْهَارُ... وَ تَسْتَخْرِجُ الْكُنُوزُ...^۱

(با ظهور مهدی) پرندگان و جانوران وحشی شادمان می شوند...

آبهای آشامیدنی گوارا و سالم) در دولت او زیاد می گردد،

رودخانه ها گسترش می یابند... و گنجها نمایان می شود.

۱۵ - پیامبر ﷺ:

إِنَّ فِي أُمَّتِي الْمَهْدِيَّ... فَيَجِيئُ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَيَقُولُ يَا

مَهْدِيَّ! اعْطِنِي، اعْطِنِي... فَيُحْشِي لَهُ فِي ثَوْبِهِ مَا اسْتَطَاعَ

أَنْ يَحْمِلَهُ.^۲

همانا مهدی در امت من است (در آغاز حکومت او گاه) فردی (به

خاطر فقر و تهیدستی) نزد او می آید، و خواستار بخشش مالی

۱ - جلال الدین سیوطی: العرف الوردی فی اخبار المهدی، ج ۲۱، ص ۸۱.
- علی بن حسام الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان، منشورات شركة الرضوان، ص ۱۲۹.

۲ - محمد بن عیسی بن سوزة: الجامع الصحیح، ج ۴، (تحقیق ابراهیم عطوه عوض)، چاپ دارالاحیاء التراث العربی، ص ۵۰۶.

- علی بن حسام الدین متقی هندی: کنز العمال، ج ۱۴، چاپ مؤسسه الرساله بیروت ۱۴۰۵، ص ۲۷۳.
- مأخذ پیشین، ص ۲۶۲.

می شود و می گوید: مهدی! ببخشای. مهدی! ببخشای. مهدی به اندازه‌ای که توان بر دوش کشیدن آن را دارد به وی مال می دهد.

۱۶ - پیامبر ﷺ:

يَخْرُجُ فِي آخِرِ أُمَّتِي الْمَهْدِيِّ، يَسْقِيهِ اللَّهُ الْغَيْثَ، وَ تَخْرُجُ
الْأَرْضُ نَبَاتَهَا... وَ تَكْثُرُ الْمَاشِيَةُ، وَ تَعْظُمُ الْأُمَّةُ...^۱

سرانجام در میان امت مهدی به حکومت می رسد، (در روزگار او) خدا بارانهای (پیاپی و سودمند) فرو می ریزد، و انواع گیاهان در زمین می روید، ... نسل چهارپایان (و گونه های مختلف حیوانات و جانوران) فزونی می گیرد (پس از این که در اثر آلودگیهای زیست محیطی بسیاری از گونه های حیوانی نابود شده است)، و مسلمانان (در دنیا و در میان ادیان توحیدی) شوکت و عظمت می یابند.

۱۷ - پیامبر ﷺ:

يَخْرُجُ الْمَهْدِيُّ فِي أُمَّتِي، يَبْعَثُهُ اللَّهُ غِيَاثًا لِلنَّاسِ...^۲

از میان امت من مهدی قیام می کند، خداوند او را برای فریادرسی

۱ - ابو عبدالله حاکم نیشابوری: المستدرک علی الصحیحین، ج ۴، چاپ بیروت، ص ۶۰۱ (حدیث ۳۸۱/۸۶۷۳).

- علی بن حسام الدین متقی هندی: کنز العمال، ج ۱۴، چاپ پنجم، مؤسسة الرساله بیروت ۱۴۰۵، ص ۲۷۳.

۲ - جلال الدین سیوطی: الحاوی للفتاوی، ج ۲ (تحقیق؛ محمد محیی الدین)، ص ۱۳۲.

مردمان برمی‌انگیزد.

۱۸ - پیامبر ﷺ:

المَهْدِيُّ مِنْ وُلْدِي... يَرْضَى بِخِلَافَتِهِ... الطَّيْرُ فِي
الْجَوِّ...^۱

مهدی از فرزندان من است، در پرتو خلافت (و حکومت) او
پرندگان آسمان خرسند می‌گردند. (کنایه از گسترش قانون و
عدالت در سراسر جهان است).

۱۹ - پیامبر ﷺ:

يَكُونُ فِي أُمَّتِي الْمَهْدِيُّ... فَتَنْعَمُ فِيهِ أُمَّتِي نِعْمَةً لَمْ يَنْعَمُوا
مِثْلَهَا قَطُّ، تُؤْتِي أَكْلَهَا وَلَا تَدَّخِرُ مِنْهُمْ شَيْئًا، وَالْمَالُ
يَوْمَئِذٍ كُدُوسٌ...^۲

۱ - احمد بن حجر هيثمي: الصواعق المحرقة، طبع مكتبة القاهرة، ۱۳۷۵ هـ،
ص ۱۶۲.

جلال الدين سيوطي: الحاوي للفتاوى، ج ۲، دارالكتب العلمية، بيروت،
۱۴۰۸ هـ، ص ۸۲.

۲ - محمد بن يزيد قزويني: سنن ابن ماجه، ج ۲، (تحقيق محمد فؤاد
عبدالباقي)، چاپ احياء التراث العربي، ص ۱۳۶۶ (حديث: ۴۸۰۳).

- نورالدين بن ابى بكر الهيثمي: مجمع البحرين فى زوائد المعجمين، ج ۴،
(تحقيق محمد حسن الشافعي)، طبع دارالكتب العلمية بيروت، ۱۴۱۹ هـ، ص
۱۶۸، حديث ۴۴۶۰.

- على بن حُسام الدين متقى هندی: كنز العمال، ج ۱۴، چاپ مؤسسه
الرساله، بيروت ۱۴۰۵، ص ۲۷۴، (حديث ۳۸۷۰۶).

مهدی (موعود) در امت من است... در دوران (حکومت) او مسلمانان به سطحی بی نظیر از رفاه در زندگی و برخورداری از نعمتها می‌رسند، (همه) خوردنیها در اختیار آنان قرار می‌گیرد، هیچ چیز (از امکانات زندگی و رفاهی) از آنان دریغ نمی‌شود، مال و ثروت در آن روزگار به صورت انبوه روی هم انباشته است. (نزد حاکمیت مرکزی اسلامی).

۲۰ - پیامبر ﷺ:

... إِنَّ أَهْلَ بَيْتِي سَيَلْقَوْنَ بَعْدِي بَلَاءً وَ تَشْرِيداً وَ تَطْرِيداً،
حَتَّى يَأْتِي قَوْمٌ مِنْ قَبْلِ الْمَشْرِقِ... فَيَسْأَلُونَ الْخَيْرِ
فَلَا يُعْطَوْنَهُ، فَيُقَاتِلُونَ فَيَنْصُرُونَ فَيُعْطُونَ مَا سَأَلُوا، فَلَا
يَقْبَلُونَهُ حَتَّى يَدْفَعُوهَا إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَيَمْلَأُهَا
قِسْطاً كَمَا مَلَأَهَا جَوْرًا...^۱

پس از من خاندانم با سختیها، گریزها و تعقیبها روبه‌رو می‌شوند، تا این که مردمی از شرق بیا می‌خیزند... خیر (حق، عدل، اصلاحات)

۱ - سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۳۶۶.

- ابو عبدالله الحاکم النیشابوری: المستدرک علی الصحیحین، ج ۴، طبع دارالمعرفة بیروت، باشراف یوسف عبدالرحمن المرعشی، ص ۴۶۴.
- الحافظ الذهبی: التلخیص، فی ذیل المستدرک، ج ۴، دارالمعرفة، ص ۴۶۴.

- ابوفداء اسماعیل بن کثیر الدمشقی: نهاية البداية، ج ۱، چاپ اول، داراحیاء التراث العربی، ص ۴۱.

مهدی در احادیث نبوی ﷺ □ ۳۹

را خواستار می‌گردند، ولی (طاغوتان و دنیاخواران) حقوق آنان را پاس نمی‌دارند و به خواسته‌هایشان اهمیتی نمی‌دهند، آنگاه آنها (برای دستیابی به اهداف و آرمانهایشان) می‌ستیزند، و در جنگ پیروزی به دست می‌آورند، در این هنگام آنچه را خواهان بوده‌اند پذیرفته می‌شود، ولی آنان نمی‌پذیرند (و به نبرد ادامه می‌دهند) تا رهبری را به مردی از اهل بیت من بسپارند، پس او دنیا را پر از عدل و داد سازد، چنانچه آنها آن را از ستم انباشته‌اند.

۲۱- پیامبر ﷺ:

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ اِنتِظَارُ الْفَرَجِ.^۱

برترین عبادت‌ها انتظار فرج است.

۲۲- پیامبر ﷺ:

مَنْ كَذَّبَ بِالْمَهْدِيِّ فَقَدْ كَفَرَ.^۲

هر کس مهدی را انکار کند (و ظهور او را دروغ بیندارد)، کافر است.

۱- ابو عیسی محمد بن عیسی بن سوره. الجامع الصحیح و هو سنن ترمذی، ج ۵، (تحقیق ابراهیم عطوه عوض)، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ص ۵۶۵، (حدیث ۳۵۷۱).

۲- سلیمان بن اشعث سجستانی: سنن، ج ۴، ص ۱۰۶.
- علی بن حسام الدین متقی هندی: البراهان فی علامات مهدی آخر الزمان، منشورات شركة الرضوان، ص ۱۷۰، (حدیث ۲).

پس از ذکر نمونه‌ای از سخنان والای پیامبر بزرگوار اسلام درباره آینده بشریت و امت اسلامی و ظهور مصلح فاطمی مناسب است سخن یکی از محدثان بزرگ اهل سنت را یاد آور شویم که از نقش ایرانیان در آن دوران پرده برمی‌دارد:

حافظ ابو عبدالله گنجی شافعی، مُحدِّث معروف اهل سنت، باب پنجم از کتاب خود درباره مهدی، یعنی: «البيان في اخبار صاحب الزمان» را، ویژه همین مطلب ساخته، و آن باب را این سان عنوان کرده است: «الباب الخامس، في ذكره نصرة اهل المشرق للمهدي»: باب پنجم از کتاب، در بیان یاری کردن مردم مشرق است مهدی را. و در این باب، این حدیث را از پیامبر اکرم ﷺ نقل می‌کند:

«يَخْرُجُ أَنَا، مِنَ الْمَشْرِقِ، فَيُوطِئُونَ لِلْمَهْدِيِّ سُلْطَانَهُ».
مردمی از مشرق قیام می‌کنند، و زمینه حکومت مهدی را فراهم می‌سازند.

حافظ گنجی، پس از نقل این حدیث، می‌گوید:

هذا حديث حسن، صحيح، رَوَاهُ الثَّقَاتُ وَالْأَثْبَاتُ،
وَأَخْرَجَهُ الْحَافِظُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مَاجَةَ الْقَزْوِينِيُّ، فِي
سُنَنِهِ.

این حدیث، حدیثی است حسن و صحیح، که آن را راویان موثق و عالمان حجت روایت کرده‌اند. و حافظ ابن ماجه قزوینی، این حدیث را در کتاب سنن (صحیح) خود آورده است.

مهدی در احادیث نبوی ﷺ □ ۴۱

در کتابها و مدارک شیعه نیز، این احادیث و این مضامین آمده است.

بخش سوم

مهدی در اندیشه عالمان تسنن

۱. مسعودی (در گذشته به سال ۳۴۶ هـ)

در سال ۲۶۰ هجری، ابومحمد حسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب، در خلافت معتمد عباسی درگذشت، و او پدر مهدی منتظر است.^۱

۲. ابن حبان بستی (در گذشته به سال ۳۵۴ هـ)

احادیثی که درباره مهدی آمده است، این حدیث را تخصیص می‌زند که می‌گوید:

لَا يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ إِلَّا وَالَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ.

زمانی بر شما نمی‌آید (سپری نمی‌شود) مگر آن که پس از آن، بدتر

۱ - علی بن حسین مسعودی: مروج الذهب، ج ۴، (تحقیق محمد محیی الدین عبدالحمید)، چاپ دارالمعرفه، بیروت، ص ۱۹۹.

از آن است.

ابن حجر در کتاب فتح الباری، درباره این حدیث می گوید:
این حدیث را بخاری به نقل از «انس» در کتاب الفتن صحیح خود آورده است. ابن حبان در صحیحش استدلال کرده که عموم حدیث «انس» احادیثی را که پیرامون مهدی وارد شده است، دربر نمی گیرد، (زیرا) وی زمین را پُر از عدل می کند، بعد از آن که از ظلم آکنده شده است.^۱

۳. محمد بن حسین ابری سجزی (در گذشته به سال ۳۶۳ هـ)

در کتاب مناقب الشافعی:

«تَوَاتَرَتِ الْأَخْبَارُ بِأَنَّ الْمَهْدِيَّ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَأَنَّ عَيْسَى يُصَلِّي خَلْفَهُ»

(قال ابن حجر): ذَكَرَ ذَلِكَ رَدُّ لِلْحَدِيثِ الَّذِي أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَهَ عَنْ أَنَسٍ وَفِيهِ «لَا مَهْدِيَّ إِلَّا عَيْسَى».^۲

اخبار متواتر رسیده است که مهدی از این امت است، و عیسی پشت سر او نماز می گذارد.

ابن حجر می گوید: ابری، این مطلب را در ردّ حدیث «مهدی جز

۱ - مجلة الجامعة الإسلامية، سال اول، شماره سوم، ذیقعدہ ۱۳۸۸ (۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعه الامام المهدي، ج ۱، ص ۶۰۶).

۲ - احمد بن حجر عسقلانی: فتح الباری بشرح صحیح البخاری، ج ۶، طبع دارالمعرفة بیروت، ص ۴۹۳.

مهدی در اندیشه عالمان تسنن □ ۴۵

عیسی نیست»، گفته است که «ابن ماجه» آن را به نقل از «انس»، در «سنن» خود آورده است.

آبری دربارهٔ راوی حدیث مذکور می‌گوید:

محمد بن خالد، نزد عالمان حدیث ناشناخته است، دربارهٔ مهدی اخبار فراوان از پیامبر خدا رسیده است که، او از خاندان پیامبر است و زمین را پر از عدل و داد می‌کند، و عیسی برای قتل دجال به یاریش می‌شتابد و مهدی امامت امت اسلامی را برعهده می‌گیرد.^۱

۴. خطابی (در گذشته به سال ۳۸۸ هـ)

حدیث پیامبر ﷺ که فرمود:

لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَتَكُونَ السَّنَةُ
كَالشَّهْرِ، وَالشَّهْرُ كَالْجُمُعَةِ...

(رستاخیز فرانمی‌رسد، مگر آن گاه که زمان در هم نوردد، سال چون ماه شود، و ماه چون روز، و...). در زمان مهدی یا عیسی و یا هر دو است.

این مطلب را ملا علی قاری در کتاب المرقاة شرح المشكاة یادآور شده، و گفته است، از آن جا که این پدیده در هنگام خروج دجال، رخ می‌دهد، و دجال در زمان مهدی و عیسی است، اظهر آن است که گفته شود، مضمون این حدیث مربوط به زمان مهدی و عیسی

۱ - مجلة الجامعة الإسلامية، سال اول، شماره سوم، ذیقعدہ ۱۳۸۸ (۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدي، ج ۱، ص ۵۹۸).

است. و «مبارکفوری» صاحب کتاب تحفة الأحوذی در شرح حدیث، همین قول را گفته است.^۱

۵. بیهقی (در گذشته به سال ۱۲۵۸ هـ)

امام بیهقی پس از ضعیف دانستن حدیث: «لامهدی إلا عیسی بن مریم» (هیچ مهدی نیست، مگر عیسی بن مریم)، می گوید:

به طور قطع اسناد احادیثی که بر قیام مهدی، آشکارا دلالت دارد، صحیح تر است.

این مطلب را «ابن حجر» در تهذیب التهذیب، در ترجمه محمد بن خالد جندی راوی حدیث «لامهدی إلا عیسی بن مریم» آورده است. و «ابن قیّم» در المنار المنفیف فی الحدیث الصحیح والضعیف از او نقل کرده است.^۲

۶. قاضی عیاض (در گذشته به سال ۱۲۴۴ هـ)

در کتاب الشفا:

ما در این کتاب از پیامبر ﷺ درباره آینده مطالبی را نقل می کنیم که هرگز از روی هوا سخن نگفته است، و از آن جمله

۱ - مأخذ پیشین، ص ۶۰۷.

۲ - مجلة الجامعة الإسلامية، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ (۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدی، ج ۱، ص ۶۰۷).

مسألة «ظهور مهدی» است.^۱

۷. ابن اثیر (در گذشته به سال ۵۶۰۶ هـ)

مهدی، یعنی: کسی که خداوند راه حق را به او نشان داده است. این کلمه، به صورت اسم به کار رفته است، تا جایی که «عَلَمَ بِالْغَلْبَةِ» شده است. و همین کلمه (مهدی)، نام آن کسی است که پیامبر ﷺ، مژده داده است که در آخر الزمان می آید.^۲ در حدیث آمده است که (در روزگار مهدی): «زمان به هم نزدیک می شود (گذشت زمان محسوس نیست)، یک سال همچون یک ماه است».^۳

۸. محیی الدین ابن عربی (در گذشته به سال ۵۶۲۸ هـ)

مهدی حجت خدا بر مردم زمان خود و از پیروان پیامبر است. پیامبر درباره او گفته است: «او راه مرا پی می گیرد و به خطا نمی رود»... همین امر، گواهی می دهد که مهدی در بیان احکام مصون از خطاست، همان گونه که رسول خدا در ابلاغ آنچه از

۱ - مجلة الجامعة الاسلامیه، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ (۱۹۶۹). (به نقل از مصلح جهانی و مهدی موعود از دیدگاه اهل سنت، ص ۱۲۴، چاپ اول، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۲).

۲ - ابن اثیر: النهایة، ج ۵، ص ۲۵۴.

۳ - النهایة، ج ۴، ص ۳۳.

- ابن منظور: لسان العرب، ج ۳، ص ۷۸۷.

جانب خداست، عصمت دارد.^۱

همانا! خدا را خلیفه‌ای است که (روزی) قیام می‌کند، و زمین را که سرشار از جور و ستم گشته است، از قسط و عدل بیا کند، و اگر از (عمر) دنیا جز یک روز باقی نماند، خدا آن روز را به اندازه‌ای طولانی گرداند، تا این خلیفه که از خاندان پیامبر و از نسل فاطمه و همنام رسول الله ﷺ است بیاید... بین «رکن» و «مقام» با مردم بیعت می‌کند، سیمای ظاهری و بدنی او همچون پیامبر است... پیشانی‌ش بلند و تابنده و بینیش کشیده و زیبا... مال را به طور مساوی میان مردمان تقسیم می‌کند، و عدالت می‌ورزد... هر کس از او چیزی بخواهد، چنان ارزانش می‌دارد که نتواند بر دوش کشد. در عصر سستی دین (و ارزشهای دینی) بیا می‌خیزد، خدا به وسیله او چیزهایی را که با (رهنمودها و تعالیم) قرآن عملی نساخته، عینیت می‌دهد. فردی که شب هنگام تنگ‌نظر و ترسو است، در سپیده‌دمان جزو داناترین و با کرامت‌ترین و شجاع‌ترین مردمان می‌گردد. خدا کار و امور او را یک شبه اصلاح می‌کند. پیروزی پیشاپیش او در حرکت است... فرمان‌روایی و حکومت (و قدرت) او را در (غفلت و) خطا فرو نمی‌برد. زمین‌گیران و درماندگان را تأمین می‌کند، و ضعیفان را در راه حق توانمند و قوی می‌سازد، مهمان را گرمی می‌دارد، و در پیشامدها و مصیبت‌ها تکیه‌گاه مردم است، آنچه را می‌گوید عمل

۱ - ابن عربی: فتوحات مکیه، ج ۳، چاپ دارالاحیاء التراث العربی، بیروت، ص ۳۳۲ و ۳۳۷ و ۳۳۸.

می‌کند، و با آگاهی و شناخت حرف می‌زند، و آنچه را گواه است، می‌داند... ریشهٔ ظلم و ظالمان را از بُن می‌خشکاند، و دین را پیا می‌دارد، در اسلام روح (حیات) می‌دمد، و به آن پس از ذلت، عزت می‌بخشد. و دوباره (در حیات اجتماعی) زنده‌اش می‌گرداند. جزیه را وضع می‌کند، و با (قدرت نظامی و) شمشیر مردم را به سوی خدا فرامی‌خواند، و آن که را سرباز زند، می‌کُشد، و هر که با وی درآویزد، به خواری می‌افتد، دین را چنان که باید قوام می‌دهد، و جز دین خالص (و ناب توحیدی) دیگر ادیان را از زمین برمی‌چیند، دشمنان او آن دسته از مقلدانند که حکم و اندیشه‌اش را سازگار با نظر رهبران خود نمی‌بینند. و از ترس شمشیر و قدرتش و نیز برای دستیابی به چیزهای رغبت‌انگیزی که در نزد اوست، فرمان او را گردن می‌نهند. تودهٔ مسلمانان پیش از خواص آنان شاد می‌شوند.

عارفانِ خداجو، که اهل حقیقت، شهود و کشف‌اند، با او بیعت می‌کنند، (کارگزاران او) مردانی انعطاف‌پذیرند که دعوتش را پاس می‌دارند و او را یاری می‌کنند و مسئولیتهای سنگین را می‌پذیرند، و او را بر مسئولیتی که خدا بر عهده‌اش گذاشته مدد می‌رسانند...

ظهور مهدی، نشانهٔ نزدیکی قیامت است، و همراه با فتح روم (قسطنطنیهٔ بزرگ)، و جنگی خونین و شدید...

او حجّت خدا بر اهل زمان خویش است، یعنی همتای پیامبران در این مرتبه. خدای متعال (در قرآن) می‌گوید:

«ادْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»^۱

با بصیرت به سوی خدا فرامی خوانم؛ من و کسانی که از من تبعیت کنند.

(بی گمان) مهدی از پیروان پیامبر است، و از آن جا که پیامبر در دعوت مردم به خداپرستی، به خطا نمی رود، پیرو او نیز چنین است، و چنانچه در روایت آمده است؛ مهدی راه پیامبر را دنبال می کند و به خطا گام بر نمی دارد. و این همان عصمت در دعوت به خداشناسی است، و بسیاری از اولیای خدا، بلکه همه آنان، به آن می رسند...

مهدی، خشم نگیرد جز برای خدا. از این رو، در هنگام غضب از حیطة اقامة حدود خدا فراتر نمی رود. و جز انگیزه اقامة حدود خدا، هدفی ندارد، چنین کسی که تنها برای خدا به خشم می آید، جز عادل و دادگر نخواهد بود و با ظلم و بیداد بیگانه است. و نشانه این مقام آن است، که پس از اجرای حکم بر مجرم، خشمش فرو می نشیند و چه بسا مونس و همدم او گردد... علم امام به آینده، به روش تنزیل الهی به دست می آید، و نیز به شیوه قیاس. علم القیاسی را که مهدی می داند، نه برای حکم کردن، که برای دوری کردن از آن است. مهدی تنها براساس القاءات مَلْکِی - که از نزد خدا مبعوث بر اوست - راهنمایی می شود، و حکم می کند.

و این همان شریعت راستین محمدی است، که اگر پیامبر ﷺ

مهدی در اندیشه عالمان تسنن □ ۵۱

زنده بود خود چنین می کرد. بنابراین با نصوصی که خدا در اختیار امام نهاده، قیاس بر او حرام است. و به همین خاطر پیامبر درباره مهدی فرموده است، او روش مرا پی می گیرد، و به خطا نمی رود. و از این جا دانسته می شود که مهدی، راهبر و معصوم است، نه پیرو. عصمت در حکم، زمانی معنا دارد که در نسبت حکم به رسول خطا صورت نگیرد، زیرا پیامبر به هوس سخن نمی گوید، گفته او همه وحی است. و چنانچه قیاس با وجود و حضور رسول جایز نیست، بر اهل مکاشفه جریان ندارد، زیرا نبی نزد آنان موجود است، و حکم را جز از او نستانند...

و اختلاف در احکام با وجود امام مهدی در دنیا از میان می رود...

این صفات و ویژگیهای نه گانه (عذرخواهی برای بندگان نزد خدا و...) در هیچیک از امامان دین و خلفای خدا و رسولش تا روز قیامت، در کسی گرد نیامده است، مگر برای امام مهدی، به نص پیامبر.^۱

۹. ابن ابی الحدید مدائنی (در گذشته به سال ۵۶۵۵ هـ)

در کتاب شرح نهج البلاغه

«قَدْ وَقَعَ اتِّفَاقُ الْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ اجْمَعِينَ عَلَى أَنَّ

۱ - محی الدین، ابن عربی: الفتوحات المکیه، ج ۳، دار صادر، بیروت باب

الدُّنْيَا وَالتَّكْلِيفُ لَا يَنْقُضِي إِلَّا عَلَيْهِ»^۱.

— میان همه فرقی مسلمین اتفاق قطعی است، که عمر دنیا، واحکام و تکالیف پایان نمی پذیرد، مگر پس از ظهور مهدی.

۱۰. قرطبی (در گذشته به سال ۵۶۷۱ هـ)

اسناد روایت «مهدی کسی جز عیسی بن مریم نیست» ضعیف است. احادیثی که به صراحت از پیامبر نقل شده، و در آنها آمده است: «مهدی از دودمان پیامبر و فرزند فاطمه است»، از این حدیث صحیح تر است.^۲

۱۱. ابن تیمیه (در گذشته به سال ۵۷۲۸ هـ)

در کتاب منهاج السنة النبویة

ابن عمر از پیامبر ﷺ روایت کرده است:

«در آخر الزمان مردی از اهل بیت من ظهور می کند، که همنام و هم کنیه من است، زمین را پر از عدل و داد می کند بعد از آن که از ظلم و بیداد آکنده شده باشد» این شخص همان مهدی است.^۳

۱۲. ابن قیم (در گذشته به سال ۵۷۵۱ هـ)

۱ - شرح نهج البلاغة، ابن ابی الحدید، ج ۲، طبع مصر، ص ۵۳۵.
۲ - شمس الدین محمد انصاری قرطبی: التذکرة (فی احوال الموتی و امور الآخرة)، چاپ دارالفکر، بیروت، ص ۶۱۷-۶۱۶.
۳ - «مجلة الجامعة الاسلامیة»، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ (۱۹۶۹) و نیز منهاج السنة النبویة، ج ۴، ص ۱۱.

در کتاب اغاثة اللفان من مصائد الشيطان

یهودیان هم در انتظار قیام فردی هستند که از فرزندان حضرت داود است. او وقتی ظهور می‌کند، دعایی می‌خواند که همه مردم جهان جان می‌سپارند، ولی به نظر می‌رسد این قائم موعود همان دجال باشد، و گرنه مسیح بن مریم، مسیح هدایت است که مسلمانان هم در انتظار نزول وی در کنار مهدی منتظرند، او از خاندان نبوت است، و پس از قیام، زمین را که سراسر ظلم و بیداد گشته است، آکنده از عدل و داد می‌کند.

ابن قییم در آخر کتاب المنار المنیف فی الحدیث الصحیح و الضعیف می‌گوید:

حدیثی که می‌گوید: «مهدی کسی جز عیسی بن مریم نیست»، در سنن ابن ماجه آمده است، راویان حدیث به ترتیب عبارتند از: یوسف بن عبدالاعلی از شافعی، از محمد بن خالد جندی، از ابان بن صالح، از حسن بن انس بن مالک از پیامبر ﷺ.

این حدیث را تنها «محمد بن خالد» روایت کرده است. در کتاب مناقب شافعی ابو حسین آبری می‌نویسد: این محمد بن خالد نزد عالمان حدیث فردی مجهول و ناشناخته است.^۱

۱۳. الحافظ عماد الدین ابن کثیر (در گذشته به سال ۷۷۴ هـ)

۱ - «مجلة الجامعة الاسلامیة»، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸

(۱۹۶۹).

در کتاب *نهاية البداية في الفتن والملاحم*

دوران مهدی (روزگار فراوانی نعمتها است) در آن زمان، میوه‌ها فراوان و کشتزارها پر بار می‌شوند، ثروت و دارایی فزونی می‌گیرد، دین استواری خود را باز می‌یابد، و حکومت پایدار می‌گردد، دشمنان سرکوب می‌شوند، و نعمتها ماندنی است.^۱
مقصود از پرچمهای سیاه (که در روایات مهدی ذکر شده است)، پرچمهای سیاهی نیست که ابومسلم خراسانی برافراشت، و دولت بنی‌امیه را ساقط کرد، بلکه مقصود، پرچمهای سیاهی است که یاران مهدی خواهند آورد.^۲

حدیث پیامبر ﷺ که می‌گوید: «أنا اهل بيت اختار الله لنا الآخرة على الدنيا...» (خداوند برای ما خاندان آخرت را بر دنیا برگزیده است) دلالت دارد که مهدی از نسل فاطمه (دختر پیامبر ﷺ) و از فرزندان حسن و حسین «ع» است. و او (در آینده) پس از دولت بنی‌عباس ظهور خواهد کرد.^۳

۱۴ - ابن خلدون (در گذشته به سال ۸۰۶ یا ۸۰۸ هـ)

«إِعْلَمَ أَنَّ الْمَشْهُورَ بَيْنَ الْكَافَّةِ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ عَلَى مَقَرِّ

۱ - عمادالدین ابن‌کثیر: *نهاية البداية في الفتن و الملاحم*، ج ۱، چاپ اول، داراحیاء التراث العربی، ص ۴۴.

۲ - ابن کثیر دمشقی: *نهاية البداية*، ج ۱، چاپ اول، داراحیاء التراث العربی، بیروت، ص ۴۲.

۳ - مأخذ پیشین، ص ۴۱.

الاعصار، انه لا بُدَّ في آخر الزّمان من ظهور رجلٍ من
اهل البيت، يؤيّد الدّين، و يُظهر العدل، و يتّبعه
المُسلّمون، و يستولون على الممالك الإسلاميّة، و يُسمّى
بالمهدى^۱.

مشهور بین همه مسلمانان، در همه عصرها این است که به یقین در
آخر الزّمان، فردی از خاندان نبوت ظهور می کند، دین را مدد
می رساند، و عدل را می گستراند، و مسلمانان از او پیروی می کنند،
و بر همه کشورهای اسلامی حاکم می شود، و مهدی نام دارد.

۱۵. جلال الدین سیوطی (در گذشته به سال ۹۱۱ هـ)

عبدالله بن حرث زبیدی، از پیامبر ﷺ روایت کرده است که
فرمود:

«مردمان از مشرق زمین قیام می کنند، و زمینه حکومت مهدی
را فراهم می آورند» این مردم، همان کسانی که با پرچمهای سیاه از
مشرق (خراسان) پیا می خیزند، و در حدیث ذکر آنها آمده است، و
پیامبر ﷺ از همه خواسته است با امیر آنان (مهدی) بیعت کنند.^۲
سیوطی در کتاب الحاوی للفتاوی می گوید:

«عقد ابوداود في سننه بابا في المهدي، و آورد في

۱ - مقدمه ابن خلدون، ص ۳۶۷.

۲ - علی بن حُسام الدّین متقی هندی: البرهان في علامات مهدی آخر الزّمان،

چاپ خیام، قم، ص ۱۴۷.

- جلال الدّین سیوطی: العرف الوردی (فی اخبار المهدي)، ص ۶۰.

صدره حدیث جابر بن سمره عن رسول الله ﷺ: لا يزال هذا الدين قائماً حتى يكون اثناعشر خليفة كلهم تجتمع عليه الأمة». و في رواية «لا يزال هذا الدين عزيزاً الى اثني عشر خليفة كلهم من قريش». فأشار بذلك الى ما قاله العلماء؛ ان المهدي أحد الاثني عشر فانه لم يقع الى الآن وجود اثني عشر اجتمعت الأمة على كل منهم»^۱.

— ابوداود در سنن خود بابی را به مهدی اختصاص داده است، و در آغاز آن حدیث پیامبر را آورده است که فرمود: «تا زمانی که دوازده خلیفه بیایند که همه امت درباره آنها اتفاق نظر دارند، این دین همواره استوار می ماند.» و بنابر روایتی «تا حضور دوازده خلیفه که همه آنها از قریش است، اسلام همواره عزیز است».

ابوداود در این (دو) روایت به نظر علما اشاره دارد که می گویند: مهدی یکی از دوازده (خلیفه) است، و تاکنون دوازده خلیفه که هر یک از آنان مورد اتفاق همه امت باشد، نیامده است.

۱۶. ابن حجر هیتمی (در گذشته به سال ۹۷۴ هـ)

«وَالَّذِي يَتَعَيَّنُ إِعْتِقَادَهُ، مَا دَلَّتْ عَلَيْهِ الْأَحَادِيثُ الصَّحِيحَةُ مِنْ وَجُودِ الْمَهْدِيِّ الْمُنْتَظَرِ، الَّذِي يَخْرُجُ الدَّجَالِ وَ عِيسَى فِي زَمَانِهِ، وَإِنَّهُ الْمُرَادُ حَيْثُ أُطْلِقَ

۱ - جلال الدین سیوطی: الحاوی للفتاوی، ج ۲، دارالکتب العلمیه، بیروت،

المهدی...»^۱

اعتقاد به وجود مهدی منتظر، بنابر احادیث صحیح، امری لازم است، عیسی و دجال در زمان او ظاهر می‌شوند. و هر جا «المهدی» به طور مطلق آورده شود، مراد اوست.

- برکتِ دعای پیامبر در نسل علی و فاطمه پیدا است،... و همین که مهدی از نسلِ آنان است (تأثیر دعای پیامبر را در حق آنها می‌نمایاند) و برای این امر بس است.^۲

- «حسن» (پس از قضیه استسقا) به خانه برگشت، و محترمانه زیست... تا این که در سامرا در ۲۸ سالگی از دنیا رفت... وی فرزندی به جز «ابوالقاسم محمد حجّت» نداشت که در آن هنگام ۵ ساله بود، و خدا در همان کودکی به او (علم و) حکمت داده بود، و «قاسم منتظر» نامیده می‌شود. گفته شده، بدان خاطر او را «منتظر» می‌نامند که در شهر از دیده‌ها غایب گردید و مکان او پنهان ماند.^۳ نیز در کتاب القول المختصر فی علامات المهدی المنتظر، می‌گوید:

این که از پیامبر ﷺ روایت شده است: «مهدی از فرزندان عمویم عباس است»... با اخباری که می‌گوید: «مهدی از خاندان

۱ - علی بن حُسام الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان، چاپ خیام، قم، ص ۱۶۸.

۲ - احمد بن حجر هیتمی مکی: صواعق المحرقة، چاپ مصر، ۱۳۷۵ هـ، ص ۱۶۱.

۳ - مأخذ پیشین، ص ۱۹۰-۱۶۲.

پیامبر و از فرزندان فاطمه است» منافات ندارد. زیرا احادیثی که مهدی را از فرزندان پیامبر ﷺ می‌داند صحت و اعتبار استوارتری دارد، تا آن جا که برخی از حافظان امت و امامان بزرگ گفته‌اند: این که مهدی از نسل پیامبر ﷺ است از مسائل قطعی و متواتر بوده، و هرگز نمی‌توان از آن عدول کرد.

از این رو، جمع بین احادیث به این است که گفته شود: مهدی از دودمان پیامبر و از فرزندان او خواهد بود، اگر چه از سوی مادر به «عباس» برسد. نکته اساسی این است که مهدی از اهل بیت پیامبر است. و این سخن با احادیثی که او را از فرزندان «حسن بن علی» یا «حسین بن علی» و یا «عباس» می‌داند، ناسازگاری ندارد.^۱

۱۷. یحیی بن محمد حنبلی (از عالمان قرن دهم هجری)

پیامبر ﷺ کسانی که مهدی را تکذیب کنند، کافر دانسته است.^۲

راویان ثقه و مورد اعتماد روایت کرده‌اند که پیامبر ﷺ فرمود: مهدی در آخر الزمان قیام می‌کند، و عیسی در زمان او فرود می‌آید و پشت سر مهدی نماز می‌گزارد، و مهدی را در قتل دجال یاری می‌رساند.^۳

۱ - مأخذ پیشین.

۲ - علی بن حسام الدین متقی هندی: البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان، چاپ خیام، قم، ص ۱۸۲.

۳ و ۲ - مأخذ پیشین، ص ۱۸۲ و ۱۸۰.

۱۸. احمد ابوسرور بن صبا حنفی (از عالمان قرن دهم هجری)
مهدی موعود با عیسی انقلاب می‌کند... پیش از ظهور او
علاماتی آشکار می‌شود؛ از جمله آنهاست خروج سفیانی، و
ماه گرفتگی در ماه رمضان،...^۱

۱۹. محمد بن محمد خطابی مالکی (از عالمان قرن دهم هجری)
احادیث صحیح، اوصاف مهدی و کیفیت انقلاب او و فتنه‌هایی
را که پیش از ظهورش پدید می‌آید، بازگو کرده است.^۲

۲۰. ملا علی قاری حسینی (در گذشته به سال ۱۰۱۴ هـ)
در کتاب شرح فقه الاکبر امام ابوحنیفه
مهدی موعود نخست در سرزمین عربستان ظهور می‌کند، آن
گاه به بیت المقدس می‌رود. در آن جا به محاصره «دجال»
در می‌آید، در این هنگام عیسی بن مریم از سوی «دمشق» به
یاریش می‌شتابد، و دجال را نابود می‌سازد، و سپس در نماز به
مهدی اقتدا می‌کند، تا امامت و رهبری او را تأیید نماید و پیروی
خود را از پیامبر اسلام بنمایاند.^۳

۲ - مأخذ پیشین، ص ۱۸۱.

۳ - «مجلة الجامعة الاسلامیة»، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸

(۱۹۶۹).

۲۱. عبدالرؤوف مناوی (در گذشته به سال ۱۰۳۲ هـ)

در کتاب فیض القدیر شرح الجامع الصغیر:

اخبار در مسأله «مهدی» فراوان و مشهور است. کسان بسیاری در این زمینه کتاب نوشته‌اند... این اخبار با حدیثی که می‌گوید: «لَا مَهْدِيَّ إِلَّا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ» (مهدی کسی به جز عیسی نیست)، ناسازگار نمی‌افتد، زیرا چنان که «قرطبی» گفته است، مراد این است که مهدی کامل و معصوم (آن مهدی است که با فرود) عیسی بن مریم (از آسمان همزمان) است. (و نیز) حدیثی که می‌گوید:

«لَنْ تَهْلِكَ أُمَّةٌ أَنَا فِي أَوَّلِهَا وَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ فِي آخِرِهَا، وَ الْمَهْدِيَّ فِي وَسْطِهَا»

امتی که من در آغاز و عیسی بن مریم در پایان و مهدی در وسط آن باشد نابود نمی‌شود.

مراد از «وسط» ماقبل آخر است، زیرا نزول عیسی برای کشتن دجال در زمان مهدی است، و چنان که در اخبار آمده است و جمعی از برگزیدگان آن را پذیرفته‌اند، عیسی پشت سر مهدی نماز می‌گزارد.

در باره حدیث «مَنْ أَلَّذِي يُصَلِّي عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ خَلْفَهُ» (کسی که عیسی بن مریم پشت سر او نماز می‌گزارد، از ماست)، مناوی می‌گوید:

پس از نزول، عیسی عليه السلام امام مهدی را در حالی که قصد نماز گزاردن دارد، می‌یابد. امام به عقب می‌ایستد، تا عیسی جلو افتد،

مهدی در اندیشه عالمان تسنن □ ۶۱

ولی وی امام مهدی را مقدم می‌دارد، و پشت سر او نماز می‌گزارد. و این فضیلت و شرافتی بزرگ است، برای این امت.^۱

۲۲. محمد برزنجی (در گذشته به سال ۱۱۰۳ هـ)

در کتاب الاشاعة لأشراط الساعة:

نخستین نشانه روز بازپسین، ظهور مهدی است. احادیث پیرامون او، به حدی است که فراتر از حدّ شمارش می‌نماید، در روایات فراوان صحیح و مشهور آمده است که او از فرزندان فاطمه است... این امر در حدّ تواتر معنوی است و انکار آن جایی ندارد... وی زمین را که از بیدادها آکنده شده است، پر از عدل و داد می‌کند.^۲

۲۳. محمد سفارینی (در گذشته به سال ۱۱۸۸ هـ)

در کتاب لوامع الانوار البهية و سواطع الاسرار الاثرية

سخن درباره مهدی فراوان است، برخی مهدی را کسی جز عیسی علیه السلام ندانسته‌اند. ولی این سخن نادرست است. زیرا درباره قیام مهدی روایات در حد «تواتر معنوی» است. از مجموع

۱ - مجلّة الجامعة الاسلامیة، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ (۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدی، ج ۱، ص ۶۱۶).

۲ - مجلّة الجامعة الاسلامیة، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ (۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدی، ج ۱، ص ۹۹-۵۹۸).

روایات نسبت به ظهور مهدی علم قطعی حاصل می‌شود... و بر این اساس ایمان و اعتقاد به ظهور مهدی از اعتقادات خدشه‌ناپذیر اهل سنت و جماعت به حساب می‌آید.^۱

۲۴. محمدبن علی شوکانی (در گذشته به سال ۱۲۵۰ هـ)

در کتاب التوضیح فی تواتر ما جاء فی المهدی المنتظر والدجال
والمسیح:

درباره مهدی، توانستم به ۵۰ حدیث دست یابم، در میان آنها صحیح، حسن و ضعیف مُنْجَبَر، وجود دارد، بدون شک این احادیث متواتر است، بر اساس معیارهای حدیث‌شناسی، کلمه «متواتر» در مسأله‌ای که کمتر از این حدیث دارد، صدق می‌کند. آثار صحابه پیامبر که بر مسئله مهدی صراحت دارد به اندازه‌ای است که جای هیچ‌گونه بحث، و مجال هیچ نوع اجتهادی را باقی نمی‌گذارد.^۲

۲۵. صدیق حسن قنوجی (در گذشته به سال ۱۳۰۷ هـ)

در کتاب الإذاعة لما كان و ما يكون بين يدي الساعة:

احادیث مختلف بسیاری درباره مهدی آمده است و به حد

۱ - مجلّة الجامعة الاسلامیة، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ (۱۹۶۹).

۲ - مجلّة الجامعة الاسلامیة، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ (۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدی، ج ۱، ص ۵۹۹).

مهدی در اندیشه عالمان تسنن □ ۶۳

تواتر معنوی می‌رسد. این روایات در کتابهای سنن، معجمها و مُسندها موجودند... و تردیدی نیست که مهدی در آخر الزمان قیام می‌کند، بی آن که ماه و سال خروج او معین باشد، جمهور امت، نسل اندر نسل بر این امر اتفاق نظر دارند، و نظر کسان اندکی که مسأله مهدی را باور ندارند، در این میان بی‌ارزش و غیر قابل اعتنا است... زیرا شک در این فاطمی نسب و موعود منتظر - که با دلایل استوار به اثبات رسیده است - معنا ندارد، و انکار آن با وجود نصوص فراوان و مشهور و متواتر، گستاخی بزرگ می‌نماید.^۱

۲۶. شیخ محمد عبده (در گذشته به سال ۱۳۲۳ هـ)

خاص و عام می‌دانند که در اخبار و احادیث، ضمن شمردن علائم قیام قیامت، آمده است که مردی از اهل بیت پیامبر ﷺ خروج می‌کند، که نام او مهدی است. او زمین را، پس از آن که از جور و بیداد آکنده باشد، از عدل و داد آکنده می‌سازد. در آخر ایام او، عیسای مریم عليها السلام از آسمان فرود می‌آید...^۲

۲۷. محمد بشیر سهوانی هندی (در گذشته به سال ۱۳۲۶ هـ)

در کتاب صيانة الانسان عن وسوسة الشیخ دحلان

۱ - مأخذ پیشین، ص ۶۰۰-۵۹۹.

۲ - تفسیر المنار، ج ۶، ص ۵۷.

پس از پایان دوران صحابه، بدعت‌هایی پدید آمد، ... در زمان تابعین بدعتها ادامه یافت، و پس از آن دگرگونیهای آشکار رخ داد، مردمان بدعت را سنت، و سنت را بدعت انگاشتند. سنت همچنان ناآشنا و متروک می‌ماند، تا این که مهدی و عیسی علیهما السلام ظهور کند و روز واپسین بدکاران فرارسد.^۱

۲۸. شمس الحق عظیم‌آبادی (در گذشته به سال ۱۳۲۹ هـ)

در کتاب عون المعبود علی سنن ابي داود
بی‌گمان «ابن خلدون» در تضعیف همه اخبار و احادیث مربوط
به مهدی شیوه نادرست و اشتباه‌آمیزی را پیموده است.^۲

۲۹. محمد بن جعفر کتانی (در گذشته به سال ۱۳۴۵ هـ)

در کتاب نظم المتناثر فی الحدیث المتواتر
«إِنَّ الْأَحَادِيثَ الْوَارِدَةَ فِي الْمَهْدِيِّ الْمُتَنَظَّرِ مَتَوَاتِرَةٌ وَ
كَذَا الْوَارِدَةُ فِي الدَّجَالِ وَفِي نُزُولِ سَيِّدِنَا عِيسَى بْنِ
مَرْيَمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ»
- احادیث درباره مهدی منتظر، همانند احادیثی که درباره دجال و

۱ - مجله الجامعة الاسلامیه، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ (۱۹۶۹).

۲ - مأخذ پیشین.

فرود آمدن سرور ما عیسی بن مریم، آمده است، متواتر است.^۱

۳۰. محمد انور شاه کشمیری (در گذشته به سال ۱۳۵۲ هـ)

در کتاب عقیده الاسلام

مُسلِم در نزول عیسی علیه السلام، از جابر روایت کرده است که گفت:

از پیامبر خدا شنیدم که می فرمود:

«لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَيَّ الْحَقَّ، ظَاهِرِينَ

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَيَنْزِلُ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ، فَيَقُولُ أَمِيرُهُمْ

تَعَالَى صَلِّ لَنَا، فَيَقُولُ لَا، إِنَّ بَعْضَكُمْ عَلَيَّ بَعْضُ أَمْرَاءِ،

تَكْرَمَةَ اللَّهِ هَذِهِ الْأُمَّةُ»

- گروهی از اُمت همواره برای پیروزی حق تا روز قیامت

می ستیزند، آن گاه که عیسی فرود آید، امیر آنان می گوید: بیا برای

ما نماز بگذار. ولی عیسی می گوید: نه، بعضی از شما بر برخی دیگر

امیرید، از این جهت خدا این امت را گرامی داشته است.

کشمیری می گوید:

این که عیسی، امامت را برعهده نمی گیرد، بدان خاطر است که

توهم بی سرپرستی اُمتِ محمد پیش نیاید... و این که در روایت

آمده است «تکرمة الله هذه الامة» نکته ای را در بردارد و آن این

۱ - مجلة الجامعة الاسلامیة، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ

(۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدی، ج ۱، ص ۶۰۰-۵۹۹).

است که: امت بر ولایت مهدی است و عیسی علیه السلام از آنان است...^۱

۳۱. عبدالرحمن مبارکفوری (در گذشته به سال ۱۳۵۳ هـ)

در کتاب تحفة الاحوذی شرح جامع الترمذی:

«الأحادیثُ الواردةُ فی خروجِ المهديِّ كثيرةٌ جداً ولكن أكثرها ضِعافٌ، ولا شكَّ فی أنَّ حدیثَ عبدِاللهِ بنِ مسعود الَّذی فی هذا الباب لا یَنحَطُّ عنْ دَرَجَةِ الحَسَنِ، وَ لَسَهُ شواهدُ كثيرةٌ منْ بَینِ حِسانٍ و ضِعافٍ، فَحدیثُ عبدِاللهِ بنِ مسعود هذا مع شواهدِهِ و توابعِهِ، صالحُ الاحتجاجِ بلامِزِیَّةٍ؛ فالقولُ بخروجِ المهديِّ و ظُهُورِهِ هو الحَقُّ وَالصَّوابُ».^۲

- احادیثی که درباره قیام مهدی آمده، به راستی فراوان است، ولی بسیاری از آنها ضعیفند. گرچه «حدیث عبد الله بن مسعود»، - که در باب مهدی آمده است - بدون شک در مرتبه حدیث «حَسَن» است، و در میان احادیث «حَسَن» و «ضعیف»، شواهد زیادی دارد. بنابراین حدیث مذکور، با شواهد و توابعی که دارد، بدون تردید، برای استدلال صلاحیت دارد، و در نتیجه، اعتقاد به قیام مهدی و ظهور او حق و صواب است.

۱ - مأخذ پیشین، ص ۶۱۹.

۲ - مجلّة الجامعة الاسلامیة، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ هـ

(۱۹۶۹)، (به نقل از موسوعة الامام المهدي، ج ۱، ص ۶۱۹).

۳۲. شیخ منصور علی ناصیف (در گذشته به سال ۱۳۷۱ هـ)

در میان عالمان اهل سنت مشهور و قطعی است، که در آخر الزمان مردی از خاندان پیامبر که نام او مهدی است، ظهور خواهد کرد، او بر همه کشورهای اسلامی استیلا می‌یابد، همه پیرو او می‌شوند، مهدی به عدالت رفتار می‌کند و دین را استوار می‌سازد. آن گاه دجال آشکار می‌شود، عیسای مسیح از آسمان فرود می‌آید و او را می‌کشد، یا با مهدی در قتل دجال همکاری می‌کند.

احادیث پیامبر ﷺ را درباره مهدی جماعتی از نیکان اصحاب نقل کرده‌اند، عالمان بزرگ حدیث، آنها را با اسناد و مدارک، در کتابهای خود گرد آورده‌اند. کسانی مانند: ابوداود، ترمذی، ابن ماجه، طبرانی،... احمد بن حنبل و حاکم نیشابوری، در زمره ناقلان احادیث مهدی هستند... این است عقیده اهل سنت از سَلَف تا خَلَف.^۱

۳۳. عبدالعزیز بن عبدالله بن باز (از عالمان معاصر)

... مسأله مهدی آشکار و روشن، و احادیث درباره آن فراوان بلکه متواتر و مستحکم است، و از اهل علم بسیار کسان «تواتر» آن را بازگو کرده‌اند، ... به علت کثرت طرق، اختلاف مخارج،

۱ - منصور علی ناصیف: غایة المأمول، ج ۵، چاپ دارالفکر، بیروت، ص

گویندگان، راویان و الفاظ این احادیث تواتر معنوی دارد، بنابراین به حق دلالت دارد که این شخص موعود، مسأله‌اش ثابت و خروجش حق است... این امام از الطاف خدای عزوجلّ به این امت در آخرالزمان است، ظهور می‌کند و داد و حق را برپا می‌دارد، و از ظلم و بیداد جلوگیری می‌کند. و خدا به وسیله او سایه لوای حق را بر این امت در راه عدالت، هدایت و راهنمایی مردمان، می‌گستراند.^۱

۳۴. عبدالمحسن عباد (از عالمان معاصر)

... من پاره‌ای از آنچه را که اهل علم پیرامون «ظهور مهدی» در آخرالزمان گفته‌اند... نقل کردم، تا ثبات و یقین شما افزون شود که عقیده ظهور وی در آخرالزمان همان راه هموار... و... امر حقی است که عدول از آن و یا توجه [به] غیر آن روا نیست، و پشتوانه اهل علم... احایث وارده از پیامبر ﷺ است، بنابراین در چنین امری مجال اظهار نظر شخصی نیست، بلکه تنها راه «وحی» است که می‌تواند ما را راهنمایی کند. زیرا که این مسأله از امور غیبی می‌باشد...

آنچه که احادیث «مهدی» بر آن دلالت دارد از جمله: قیام وی برای یاری دین خدا و آکنده شدن زمین از عدل و داد در دوران او،

۱ - «مجلة الجامعة الاسلامیة»، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ (۱۹۶۹). (به نقل از مصلح جهانی و مهدی موعود از دیدگاه اهل سنت، ص ۱۴۰ و ۱۴۷-۹ و ۱۵۲، چاپ اول، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۲).

با پیدایش دجال و پیروانش و خصومتشان با مسلمانان در آن دوران، منافات ندارد.

همچنین ادله‌ای که می‌گوید آشرا را همراه اغیار به زندگی ادامه می‌دهند، منافاتی با احادیث مهدی در مورد گسترش عدل و داد ندارد، زیرا آنچه در احادیث مهدی آمده، بر کثرت خیر و نیرومندی مسلمانان و چیرگی و تفوق آنان بر دیگران دلالت دارد. و این وجود افراد ناپاک و شرور در زمان او را نفی نمی‌کند... این که احادیث «مهدی»، بر آکنده شدن زمین از ظلم و بیداد در دوران پیش از خروج وی دلالت دارد، دلیل این نیست که پیش از وی تمامی کره زمین از نیکوکاران تهی می‌گردد، زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در احادیث صحیحی که نقل شده، خبر داده که گروهی از اُمّتِ وی همچنان در راه حق خواهند بود، تا این که فرمان خدا فرارسد... این احادیث، و احادیث «مهدی» دلالت دارد که حق همچنان استمرار دارد، ولی در پاره‌ای دوران غلبه از آن اهل حق می‌شود و حق گسترش می‌یابد، آنچنان که در دوران پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و دوران مهدی و عیسی بن مریم هست. و در پاره‌ای از دورانها این گستردگی کمتر می‌گردد و اهل حق دچار ضعف می‌شوند، اما این که حق بکلی از هم فروپاشد و از بین برود، مسأله‌ای که از زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم تا کنون نبوده و در آینده نیز نخواهد بود.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در حدیث صحیح خبر داده‌اند که خداوند در هر زمان، کسانی را آماده ساخته است که این دین را استوار بدارند. و حتی در دوران ما که دشمنان اسلام از همه سو بدان یورش

برده‌اند، و اسلام نمایان بیش از دشمنان واقعی بدان ضربه زده‌اند، زمین از اقامه شعائر دین اسلام خالی نگشته است.^۱ در بین احادیث مهدی... احادیث صحیح که پیرامون آنها اتفاق نظر وجود دارد، به شخصی مربوط می‌شود که در آخر الزمان... ظاهر می‌شود... پیامبر ﷺ ما را از نامش و نام پدرش آگاه کرده و در چندین حدیث، صفت «مهدی» بر وی اطلاق نموده است... مهدی... یکی است و متعدد نیست و در احادیث وی هم تباین وجود ندارد.

البته اهل سنت برای اثبات ظهور مهدی بر حدیث «لامهدی الا عیسی بن مریم» استدلال نکرده‌اند، زیرا با احادیث وارده درباره عیسی علیه السلام تعارض دارد، و گفته‌اند که این حدیث ضعیف است... «مهدی» از نظر اهل سنت معصوم نیست و یک فرد عادی است... علمایی که پیرامون اعتقادات اهل سنت و جماعت قلم زده‌اند، به طور کتبی به ظهور مهدی در آخر الزمان اذعان نموده‌اند... عدم ذکر ظهور مهدی در آخر الزمان در کتب بعضی از بزرگان ما، دلیل آن نیست که آنان اعتقاد به مهدی را جزو اعتقادات مسلمانان نمی‌دانسته‌اند، زیرا آنان مقید به شرح همه عقاید و ضبط تمامی معتقدات نبودند. و بعضی از آنان مسائل کلی را بازگو نموده‌اند، که وجوب باورداشت تمامی آنچه پیامبر ﷺ خبر داد و نقل آن

۱ - «مجلة الجامعة الاسلامیة»، سال اول، شماره سوم، ذیقعدة ۱۳۸۸ (۱۹۶۹). (به نقل از مصلح جهانی و مهدی موعود از دیدگاه اهل سنت، چاپ اول، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۲ ص ۱۴۰ و ۹-۱۴۷ و ۱۵۲).

مهدی در اندیشه عالمان تسنن □ ۷۱

صحیح باشد، در آن می‌گنجد، همان‌طور که «ابن قدامه مقدسی» این کار را انجام داده است...

در قرن نهم هنگامی که مدعیان مهدویت زیاد شدند، بعضی از علمای محقق بناچار به تقد احادیث مهدی پرداختند، تا قوت و ضعف و صحت و سقم هر یک از آنها را بازشناسند...

خداوند بقای این دین را تضمین نموده است.

خداوند کامیابان دنیا و آخرت را در دورانهای مختلف جزو یاران دینش قرار داده است.

در صحیح بخاری، راوی می‌گوید: از پیامبر ﷺ شنیدم که فرمود:

«لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ، لَا يَضُرُّهُم مِّنْ خَالَفَهُمْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ»^۱.

- این امت همچنان بر امر خداوند استوار خواهد ماند، و مخالفان ضرری بدان نمی‌رسانند، تا این که فرمان الهی فرارسد.

بنابراین هیچ دورانی از اقامه شریعت الهی خالی نمی‌باشد، و مهدی که پیامبر ﷺ از وی خبر داده‌اند، حلقه‌ای است از یک زنجیره طولانی که خداوند در زمان و موعد مقرر به وسیله او دینش را یاری می‌کند. در آن زمان که شرّ فراگیر شود و دجال

۱ - محمد بن اسماعیل بخاری: صحیح بخاری، ج ۱، دارالفکر ۱۴۰۱، ص

بزرگ قیام کند، مسلمانان در هر زمان نباید آنچه را خداوند در مورد نصرت دین بر آنان واجب گردانیده به اتکای آنچه در احادیث مهدی آمده ترک نمایند.^{۱*}

۱ - مجله الجامعة الاسلامیه، شماره ۴۶ و ۴۵، سال ۱۴۰۰، (به نقل از مصلح جهانی و مهدی موعود از دیدگاه اهل سنت، چاپ اول، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۲، ص ۱۸۴ و ۲۵۷ و ۲۶۸ و ۲۷۳ و ۲۸۵-۶).

* - بررسی اندیشه‌های عالمان تسنن نیاز به کتابی جداگانه دارد؛ چنان که این کار نیز انجام شده و تألیفاتی در قدیم و جدید در این زمینه نگارش یافته است. چون بنا در این رساله بر کوتاهی و فشردگی است به همین مقدار بسنده می‌شود.